

TAMPEREEN YLIOPISTO

Taloustieteiden laitos

**IFRS 7 -RAHOITUSINSTRUMENTIT:
TILINPÄÄTÖKSESSÄ ESITETTÄVÄT TIEDOT –
VAIKUTUKSET JA HAASTEET CASE-YRITYKSISSÄ**

Yrityksen taloustiede, laskentatoimi

Pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2007

Ohjaaja: Petri Vehmanen

Harri Retkin

TIIVISTELMÄ

Tampereen Yliopisto

Taloustieteiden laitos, laskentatoimi

Tekijä:

RETKIN, HARRI

Tutkielman nimi:

IFRS 7 -rahoitusinstrumentit: tilinpäätöksessä esitettävät tiedot – vaikutukset ja haasteet case-yrityksissä

Pro gradu -tutkielma:

80 sivua, 3 liitesivua

Aika:

Lokakuu 2007

Avainsanat:

IFRS-standardit, IFRS 7 -standardi, rahoitusinstrumentit, rahoitusriski, riskienhallinta

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena selvitettiin, mitä muutoksia IFRS 7 -standardi tuo rahoitusinstrumenttien tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin, ja mitkä ovat muutosten taustalla olleet päätöksentekoperusteet. Tutkielman toisena tavoitteena selvitettiin, miten case-yritykset ovat valmistautuneet uuden tilinpäätösstandardin mukaiseen tilinpäätösraportointiin, sekä mitä haasteita ja vaikutuksia standardin vaatimuksiin vastaaminen aiheuttaa rahoitusinstrumenttien riskien ja riskienhallinnan tilinpäätösraportointiin.

Tutkielman lähdeaineistona käytettiin IFRS 7 -standardia, standardin päätöksentekoperusteita sekä tilintarkastusyhteisöjen IFRS 7 -standardia koskevia kommentaareja ja artikkeleita. Empiria-osan aineisto koostui pääosin kolmesta haastattelusta.

Tutkimuksen ensimmäistä tavoitetta tutkittiin IFRS 7 -standardin, standardin päätöksentekoperusteiden ja tilintarkastusyhteisöjen kommentaarien avulla teoriaosuudessa. Tutkielman toinen tavoite toteutettiin haastattelemalla Finnair Oyj:n, Outokumpu Oyj:n ja Stora Enso Oyj:n rahoitus- ja talousjohtoa sekä peilaamalla haastatteluiden tuloksia IFRS 7 -standardin päätöksentekoperusteisiin, tilintarkastusyhteisöjen standardia koskeviin kommentaareihin sekä riskienhallinnan raportoinnin tutkimuksiin.

IFRS 7 -standardi tulee lisäämään yhteisöjen raportoimia tilinpäätöstietoja rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan osalta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että standardi aiheuttaa suurimmat muutokset yritysten sisäiseen ja ulkoiseen riskiraportointiin. Keskeiset haasteet sisäisessä riskiraportoinnissa liittyvät yritysten rajallisiin resursseihin sekä sisäisen riskiraportoinnin laajuuteen ja sisältöön. Ulkoisen riskiraportoinnin haasteena on ennen kaikkea sisäisen ja ulkoisen riskiraportoinnin yhteensovittaminen. Ulkoinen riskiraportointi tulee perustua yrityksen johdolle sisäisesti tuotettuun raportointiin. Tutkimuksen mukaan tämä asettaa haasteita tietojen oikeellisuuden, kirjausketjun ja ymmärrettävyyden vaatimuksille. Tilinpäätöstietojen oikeellisuuden ja todenmukaisen esittämisen vaatimukset kasvavat verrattuna siihen, mitä ne olisivat sisäisessä riskiraportoinnissa. Tilinpäätöstiedot tulee myös raportoida selkeästi, jotta standardiin vaatimat tiedot saadaan raportoitua ulkoisille sidosryhmille ymmärrettävästi.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	5
1.1	AIHEALUEEN ESITTELY	5
1.2	TUTKIELMAN TAVOITTEET	8
1.3	TUTKIELMAN RAJAUKSET	9
1.4	TUTKIMUSMENETELMÄ	9
1.5	TUTKIELMAN KESKEISET KÄSITTEET	10
1.6	TUTKIELMAN RAKENNE	12
2	RAHOITUSINSTRUMENTTIEN RISKIT JA RISKIENHALLINTA.....	14
2.1	RAHOITUSINSTRUMENTTEIHIN LIITTYVÄT RAHOITUSRISKIT	14
2.1.1	<i>Oman pääoman ehtoiset rahoitusinstrumentit</i>	<i>14</i>
2.1.2	<i>Vieraan pääoman ehtoiset rahoitusinstrumentit</i>	<i>15</i>
2.1.3	<i>Johdannaisinstrumentit</i>	<i>16</i>
2.2	LYHYESTI RISKIENHALLINNASTA JA SUOJAUSLASKENNASTA.....	17
2.2.1	<i>Riskienhallinta ja riskiraportointi</i>	<i>17</i>
2.2.2	<i>Lyhyesti suojauslaskennasta.....</i>	<i>20</i>
2.3	RAHOITUSINSTRUMENTTIEN RISKIENHALLINTA.....	21
2.3.1	<i>Maksuvalmiusriskin hallinta</i>	<i>24</i>
2.3.2	<i>Luottoriskin hallinta</i>	<i>25</i>
2.3.3	<i>Markkinariskin hallinta</i>	<i>27</i>
3	RAHOITUSINSTRUMENTIT TILINPÄÄTÖKSESSÄ IFRS 7 - STANDARDIN MUKAAN	30
3.1	IFRS 7 -STANDARDIN TAVOITE JA SOVELTAMISALA	30
3.2	RAHOITUSINSTRUMENTTIRYHMÄT JA TILINPÄÄTÖSTIETOJEN LAAJUUS	31
3.3	LAAJENNETUT LIITETIEDOT RAHOITUSINSTRUMENTTIEN MERKITYKSESTÄ TALOUDELLISEEN ASEMAAN JA TULOKSEEN.....	32
3.3.1	<i>Taseesta esitettävät tiedot.....</i>	<i>32</i>
3.3.2	<i>Tuloslaskelma ja oma pääoma</i>	<i>34</i>
3.3.3	<i>Muut tilinpäätöksessä esitettävät tiedot</i>	<i>35</i>
3.4	RAHOITUSINSTRUMENTEISTA JOHTUVIEN RISKIEN LUONNE JA LAAJUUS	36
3.4.1	<i>Laadulliset tiedot</i>	<i>38</i>
3.4.2	<i>Määrälliset tiedot</i>	<i>39</i>
4	CASETUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT	46
4.1	CASETUTKIMUKSEN TAVOITTEET	46
4.2	CASETUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	46
4.2.1	<i>Case-yritysten valinta.....</i>	<i>46</i>
4.2.2	<i>Tutkimusaineiston kuvaus.....</i>	<i>47</i>
4.3	CASE-YRITYSTEN ESITTELY	48
5	IFRS 7 -STANDARDIN VAIKUTUKSET JA HAASTEET CASE- YRITYKSISSÄ	52
5.1	IFRS 7 -STANDARDIIN SIIRTYMINEN	52
5.2	IFRS 7 -STANDARDIN VAIKUTUKSET JA HAASTEET SISÄISESSÄ RAPORTOINNISSA.....	54

5.2.1	<i>Standardin aiheuttamat resurssiongelmat</i>	54
5.2.2	<i>Sisäinen raportointi ja raportointijärjestelmät</i>	55
5.2.3	<i>Sisäisen raportoinnin laajuus</i>	57
5.3	IFRS 7 -STANDARDIN VAIKUTUKSET JA HAASTEET	
	ULKOISESSA RAPORTOINNISSA	59
5.3.1	<i>Sisäisen ja ulkoisen raportoinnin yhteensovittaminen</i>	59
5.3.2	<i>Ulkoisen raportoinnin subjektiivisuus ja laajuus</i>	61
5.3.3	<i>Ulkoisen raportoinnin laajuus</i>	63
5.4	STANDARDIN TUOMA LÄPINÄKYVYYS JA VAIKUTUKSET	
	YRITYSKUVAAN	65
6	LOPUKSI	70
6.1	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	70
6.2	TUTKIMUKSEN RELIABILITEETTI JA VALIDITEETTI	74
6.3	JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA	76
	LÄHDELUETTELO	77
	LIITTEET	81

KUVIOT

KUVIO 1	IFRS 7 -STANDARDIN TAVOITTEET	7
KUVIO 2	RAHOITUSINSTRUMENTTEIHIN LIITTYVÄT RAHOITUSRISKIT	11

LIITTEET

LIITE 1	HAASTATTELUKYSYMYKSET	81
---------	-----------------------------	----

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Viime vuosina eri tekniikat, joita yhteisöt käyttävät rahoitusinstrumenttien riskeille altistumisen mittaamiseen ja hallintaan ovat kehittyneet, ja uudet riskienhallinnan konseptit ja lähestymistavat ovat saaneet hyväksynnän. Lisäksi julkinen ja yksityinen sektori ovat tehneet aloitteita, joilla on vaadittu parannuksia tilinpäätöksessä esitettävien tietojen puitteisiin rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien osalta.¹ Rahoitusinstrumenttien riskien ja riskienhallinnan tilinpäätösraportoinnin vaatimukset olivat aikaisemmin 1980 ja 1990-luvuilla rajoittuneet suurelta osin vain rahoituslaitoksiin, joille nämä riskit ovat merkittäviä toimialan suuren velkaantumistasteen vuoksi. Esimerkkeinä rahoituslaitosten riski-informaatiosta ovat VaR² - ja sensitiivisyysanalyysit. Valvontaviranomaisten ja keskuspankkien vaatimuksesta myös muut yritykset alkoivat 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa raportoida määrällistä riski-informaatiota taloudellisesta näkökulmasta.³ Tästä huolimatta vasta viime vuosina kansainvälisten tilinpäätösstandardien laatijat ovat kiinnittäneet enemmän huomiota riskiraportointiin, jonka tulisi olla yhdenmukaista valvontaviranomaisten ja yksityisen sektorin vaatimusten kanssa.

IASB⁴ totesi, että tilinpäätöksen käyttäjät tarvitsevat informaatiota yhteisön altistumisesta rahoitusinstrumenttien riskeille sekä yhteisön riskienhallinnasta. Kyseiset tiedot voivat vaikuttaa tilinpäätöksen käyttäjien arvioon yhteisön taloudellisesta asemasta ja tuloksesta sekä tulevaisuuden rahavirtojen määrästä, ajoituksesta ja

¹ IASB 2005a, IFRS 7:IN1

² Value-at-Risk: maksimitappio yli tarkasteluajanjakson, jota suurempaa tappiota ei ylitetä annetulla varmuudella, todennäköisyydellä. (Jorion 2007, viii)

³ Borio & Tsatsaronis 2005, 7

⁴ International Accounting Standards Board ohjaa kansainvälisen tilinpäätöskäytännön kehitystä antamalla kansainvälisiä tilinpäätöksen laadintaa ja esittämistä koskevia standardeja. (Räty & Virkkunen 2005)

epävarmuudesta. Kyseisten riskien kattavampi läpinäkyvyys antaa tilinpäätöksen käyttäjille mahdollisuuden tehdä tietoisempia arviointeja riskeistä ja tuotosta.⁵

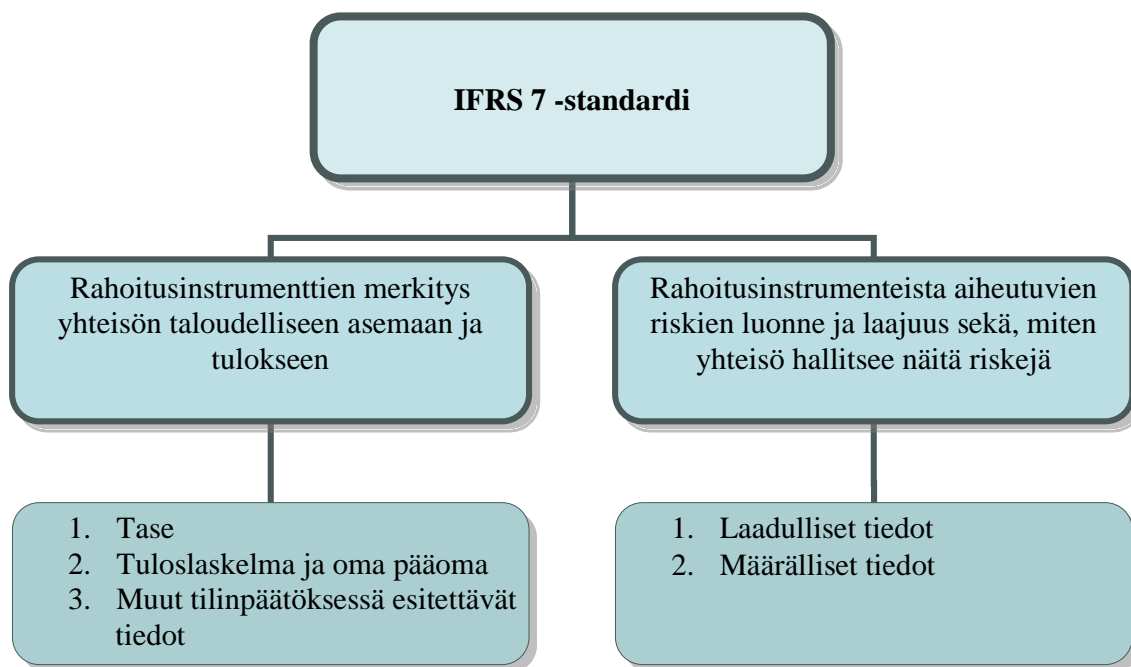
Perustuen julkisen ja yksityisen sektorin yleisiin vaatimuksiin sekä IASB:n tarkasteluihin, kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja uudistettiin rahoitusinstrumenttien osalta. IASB julkaisi 18.8.2005 uuden standardin nimeltään IFRS 7 - rahoitusinstrumentit: Tilinpäätöksessä esitettävät tiedot. IFRS 7 -standardi korvaa kokonaan IAS 30 -standardin ja IAS 32 -standardista liitetieto vaatimukset. IAS 30 -standardi käsitteli pankkien ja muiden rahoituslaitosten tilinpäätöstietoja ja IAS 32 -standardi rahoitusinstrumenttien tilinpäätöstietoja ja esittämistapaa. Uuden standardin myötä IAS 32 -standardin nimi muuttui. Standardin nimeksi tuli, rahoitusinstrumentit: esittämistapa. Uusi IFRS 7 -standardi koskee kaikkia yhteisöjä ja yhteisöjen on sovellettava standardia 1.1.2007 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla.⁶

IFRS 7 -standardin tarkoituksena on vaatia yhteisöjä esittämään tilinpäätöksessään tietoja, joiden avulla tilinpäätöksen käyttäjät pystyvät arvioimaan rahoitusinstrumenttien merkitystä yhteisön taloudelliseen asemaan ja tulokseen. Tämän lisäksi standardi vaatii tietoa rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien luonteesta ja laajuudesta, joille yhteisö on alttiina tilikauden aikana ja tilinpäätöspäivänä, ja miten yhteisö hallitsee kyseisiä riskejä.⁷ Näitä kahta IFRS 7 -standardin tavoitetta ja niihin kuuluvia osa-alueita on havainnollistettu alla olevassa kuviossa 1 IFRS 7 -standardin tavoitteet.

⁵ IASB 2005a, IFRS 7: IN2,IN3

⁶ IASB 2005a, IFRS 7

⁷ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:1

Kuvio 1 IFRS 7 -standardin tavoitteet⁸

Sekä laadullinen että määrällinen tieto rahoitusinstrumenteista aiheutuvista riskeistä sisältää määrätyt vähimmäistiedot maksuvalmius-, luotto- ja markkinariskeistä. Laadulliset tilinpäätöstiedot esittävät jokaisen rahoitusinstrumenteista johtuvan riskin osalta johdon riskienhallinnan tavoitteet, toteutustavat ja prosessit sekä riskin arvioimiseen käytetyt keinot. Määrällisillä tilinpäätöstiedoilla annetaan tietoa riskeille altistumisen laajuudesta. Määrällisten tietojen on perustuttava informaatioon, joka on annettu sisäisesti yhteisön johtoon kuuluville avainhenkilöille⁹. Yhdessä nämä tilinpäätöksessä esitettävät tiedot tarjoavat yleiskuvan yhteisön rahoitusinstrumenttien käytöstä ja altistumisesta niiden aiheuttamille riskeille.¹⁰

IFRS 7 -standardin vaatimuksista on laadittu useita kirjallisia ohjeistuksia ja tulkintoja IASB:n, tilintarkastusyhteisöjen ja muiden alan ammattilaisten toimesta.¹¹ IASB julkisti IFRS 7 -standardin lopullisessa muodossaan 18.8.2005 yhdessä standardin

⁸ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:1; IASB 2005a, IFRS 7:IN

⁹ IAS 24 -standardin mukaan johtoon kuuluvat avainhenkilöt ovat henkilöitä, joilla on yhteisön toiminnan suunnittelua, johtamista ja valvontaa koskevat välittömät tai välilliset valtuudet ja vastuu, mukaan lukien yhteisön hallituksen jäsenet (toimivaan johtoon kuuluvat ja muut). (IASB 2005c, IAS 24:9)

¹⁰ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:33,34; IASB 2005a, IFRS 7:IN5

¹¹ IASB 2005 a-b; KPMG IFRG 2005; 2006; PricewaterhouseCoopers 2005; 2006b; Rätty & Virkkunen 2005

soveltamisohjeistuksen kanssa. Tilintarkastusyhteisöt, kuten PricewaterhouseCoopers, KPMG ja Deloitte ovat esittäneet tulkintoja, selvityksiä ja soveltamisohjeistuksia IFRS 7 -standardin käyttöönotosta. Näissä tulkinnoissa ja selvityksissä ei kuitenkaan ole selvitetty yritysten näkemyksiä standardin käyttöönottoon liittyvistä haasteista ja vaikutuksista. Tilintarkastusyhteisöt ovat lähinnä laatineet omat suosituksensa standardin implementoinnista, ja esittäneet samalla näkemyksiä standardin haasteista ja vaikutuksista yritysten rahoitusinstrumenttien riskien ja riskienhallinnan tilinpäätösraportointiin.

1.2 Tutkielman tavoitteet

Tutkielman ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, mitä muutoksia IFRS 7 -standardi tuo rahoitusinstrumenttien tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin, ja mitkä ovat muutosten taustalla olleet päätöksentekoperusteet. Tutkielmassa keskitytään muutosten analysointiin ja keskeisten syy-yhteyksien selvittämiseen IFRS 7 -standardin kommentaarien ja päätöksentekoperusteiden avulla. Ensimmäistä tavoitetta tutkitaan IFRS 7 -standardin, standardin päätöksentekoperusteiden ja tilintarkastusyhteisöjen kommentaarien avulla teoriaosuudessa.

Tutkielman toisena tavoitteena on selvittää, miten case-yritykset ovat valmistautuneet uuden tilinpäätösstandardin mukaiseen tilinpäätösraportointiin, sekä mitä haasteita ja vaikutuksia standardin vaatimuksiin vastaaminen aiheuttaa rahoitusinstrumenttien riskienhallintaan ja riskien tilinpäätösraportointiin. Tutkielmassa selvitetään haastatteluiden avulla, miten case-yritykset ovat valmistautuneet IFRS 7 -standardin käyttöönottoon vuoden 2007 alusta, jolloin standardi tuli pakolliseksi. Haastatteluiden avulla pyritään myös selvittämään mitä haasteita ja vaikutuksia standardin käyttöönoton haasteisiin vastaaminen vaatii sekä ulkoiselta että sisäiseltä raportoinnilta. Näitä haasteita ja vaikutuksia peilataan sekä IFRS 7 -standardin päätöksentekoperusteisiin että tilintarkastusyhteisöjen standardia koskeviin kommentaareihin ja riskienhallinnan raportoinnin tutkimuksiin. Tutkielman toista tavoitetta käsitellään tutkielman empiriaosuudessa.

1.3 Tutkielman rajaukset

Tutkielman aihealue rajautuu käsittelemään ainoastaan IFRS 7 -standardin sisältämiä vaatimuksia rahoitusinstrumenttien tilinpäätösraportoinnista. Aihealue rajautuu käsittelemään vain kansainvälisten tilinpäätösstandardien tilinpäätöksessä esitettävien tietojen esittämisen vaatimuksia. Näin ollen suomalaisen kirjanpitolainsäädännön vaatimuksia rahoitusinstrumenteista ei käsitellä tutkielmassa. Tutkielman ulkopuolelle on myös rajattu se mitä IAS 39 -standardissa säännellään rahoitusinstrumenttien kirjaamisesta ja arvostamisesta. Teoriaosuudessa käsitellään IFRS 7 -standardia vain uusien rahoitusinstrumentteja koskevien tilinpäätöstietojen osalta, eikä siten perehdytä ennen IFRS 7 -standardin laadintaa rahoitusinstrumenteista IAS 30 - ja IAS 32 -standardeissa vaadittuihin tietoihin.

Tutkielman empiirinen osa toteutettiin casetutkimuksena, jossa case-yrityksinä olivat Finnair Oyj, Outokumpu Oyj ja Stora Enso Oyj. Empiirisenä aineistona käytettiin case-yritysten rahoitus- ja talousjohtolta teemahaastatteluiden avulla saatua haastatteluaineistoa. Haastateltaviksi henkilöiksi valittiin yrityksen rahoitus- ja talousjohtoa, joilla on vuosien kokemus rahoitusinstrumenteista, niiden riskeistä ja riskienhallinnasta sekä IFRS -standardeista. Haastateltavien yritysten katsottiin soveltuvan tutkielmaan hyvin, koska yrityksissä rahoitusinstrumentit ovat olleet ja ovat myös tulevaisuudessa olennainen osa yritysten liiketoimintaa.

1.4 Tutkimusmenetelmä

Teoria-osassa tutkimusotteena käytetään suomalaisessa liiketaloustieteessä hyvin yleistä käsiteanalyttistä tutkimusotetta. Käsiteanalyttinen tutkimusote on perinteinen tutkimuksen tekemisen muoto, joka keskittyy käsitteiden ja niiden välisten suhteiden kirkastamiseen.¹² Käsiteanalyttistä tutkimusotetta käytetään niiltä osin kuin tutkielmassa käsitellään IFRS 7 -standardia ja rahoitusinstrumenttien riskejä sekä

¹² Neilimo & Näsi 1980; Kasanen, Lukka & Siitonen 1991

riskienhallintaa. Tutkielmaa voidaan luonnehtia Lukan¹³ uuden case/field-tutkimuksen jäsentelyn mukaisesti havainnollistavaksi casetutkimukseksi. Teoriaa havainnollistavassa casetutkimuksessa on tavoitteena teorian havainnollistaminen empirian avulla. Tutkielman teoria painottuu 1.1.2007 alkaen voimaan astuneeseen IFRS 7 -standardiin sekä siihen liittyviin kommentaareihin ja artikkeleihin, sekä rahoitusinstrumenttien riskejä ja riskienhallintaa käsittelevään kirjallisuuteen.

Empiria-osuus toteutettiin casetutkimuksena, jossa aineistona käytettiin haastatteluiden avulla saatua empiiristä aineistoa. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä, jota kutsutaan myös teemahaastatteluksi. Teemahaastattelu etenee tietyn kaikille haastateltaville saman teeman avulla, mutta se ei ole niin vakioitu haastattelu kuin strukturoituhaastattelu. Teemahaastattelu poikkeaa myös syvähaastattelusta, joka on etenemiseltään ja teemaltaan paljon vapaampi.¹⁴

1.5 Tutkielman keskeiset käsitteet

Rahoitusinstrumentti

Rahoitusinstrumentti on mikä tahansa sopimus, joka synnyttää yhdelle yritykselle rahoitusvaroihin kuuluvan erän ja samalla toiselle yritykselle rahoitusvelan tai oman pääoman ehtoisen instrumentin¹⁵. Rahoitusinstrumentit voidaan jakaa varsinaisiin rahoitusinstrumentteihin (rahoitusvarat, rahoitusvelat ja oman pääoman ehtoiset instrumentit) sekä erillisiin johdannaisiin ja kytkettyihin johdannaisiin.¹⁶

¹³ Lukka 1999

¹⁴ Hirsijärvi & Hurme 2000, 61

¹⁵ *Oman pääoman ehtoinen instrumentti* on mikä tahansa sopimus, joka osoittaa oikeutta osuuteen yhteisön varoista sen kaikkien velkojen vähentämisen jälkeen. (IASB 2005c, IAS 32:11)

¹⁶ IASB 2005c, IAS 32:50

Riskienhallinta

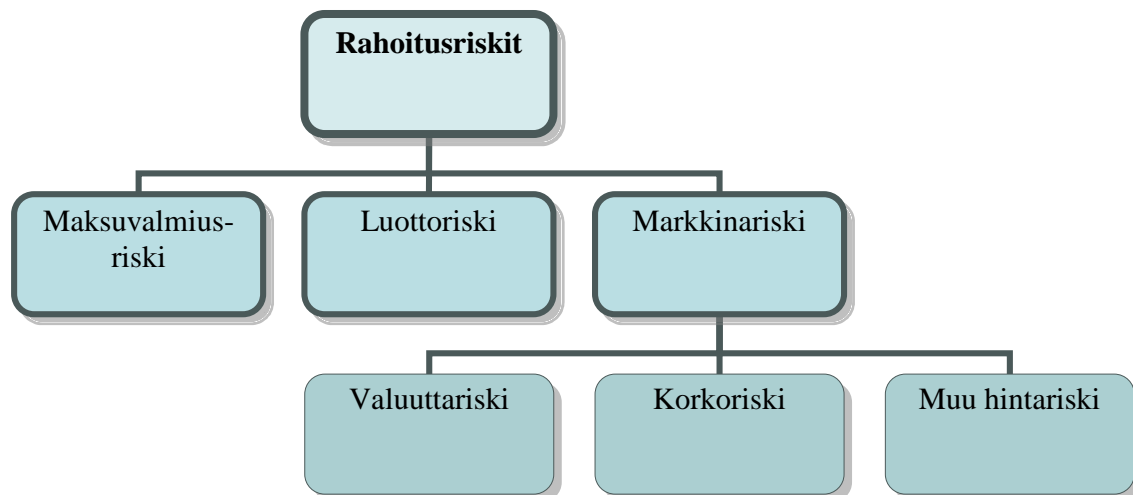
Riskienhallinnan tavoitteena on estää yrityksiä ottamasta liian suuria riskejä suhteessa yrityksen riskinkantokykyyn. Tätä toiminnan jatkuvuuden turvaamista voidaan pitää riskienhallinnan perustehtävänä. Perustehtävän lisäksi riskienhallinnan tavoitteena on ohjata yrityksen toimintaa kohti parempia päätöksiä.¹⁷

Rahoitusriski

Rahoitusteoriassa riski ei käsitä pelkästään tappion, vaan myös voiton mahdollisuuden. Riski on epävarmuutta tulevasta arvonkehityksestä. Suppeassa rahoitusriskin tarkastelussa on kuitenkin kyse rahoituksen riittävydestä liiketoimintaan.¹⁸

Seuraavat rahoitusriskejä koskevat määritelmät on annettu IFRS 7 -standardissa.¹⁹ Rahoitusinstrumentteja koskevien liiketoimien tuloksena yhteisö saattaa ottaa vastuulleen tai siirtää toiselle osapuolelle yhden tai useampia kuviossa 2 esitetyistä rahoitusriskeistä.

Kuvio 2 Rahoitusinstrumentteihin liittyvät rahoitusriskit²⁰

¹⁷ Jauri 1998

¹⁸ Kasanen, Lundström, Puttonen & Veijola 1997, 58; Uusi-Rauva, teoksessa Kuusela & Ollikainen 1998, 203–205.

¹⁹ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:liite A

²⁰ Kasanen ym. 1997, 27; IASB 2005a, IFRS 7

Maksuvalmiusriski on riski, että yhteisöllä on vaikeuksia täyttää rahoitusvelkoihin liittyviä velvoitteita. Maksuvalmiusriski saattaa johtua siitä, että rahoitusvaroihin kuuluvaa omaisuuserää ei pystytä myymään nopeasti sen käypää arvoa lähellä olevaan hintaan.

Luottoriski on riski että rahoitusinstrumentin sopimusosapuoli ei pysty täyttämään velvoitettaan ja aiheuttaa siten toiselle osapuolelle taloudellisen tappion.

Markkinariski on riski että rahoitusinstrumentin käypä arvo²¹ tai vastaiset rahavirrat vaihtelevat markkinahintojen muutoksista johtuen. Markkinariski käsittää paitsi tappion myös voiton mahdollisuuden. Markkinariski koostuu kolmenlaisesta riskistä:

- (i) *valuuttariski* on riski että rahoitusinstrumentin käypä arvo tai vastaiset rahavirrat vaihtelevat valuuttakurssien muutoksista johtuen.
- (ii) *korkoriski* on riski että rahoitusinstrumentin käypä arvo tai vastaiset rahavirrat vaihtelevat markkinakorkojen muutoksista johtuen.
- (iii) *muu hintariski* on riski että rahoitusinstrumentin käypä arvo tai vastaiset rahavirrat vaihtelevat markkinahintojen muutoksista johtuen, riippumatta siitä, aiheutuvatko muutokset yksittäiseen arvopaperiin tai sen liikkeeseenlaskijaan liittyvistä tekijöistä vai kaikkiin markkinoilla oleviin samankaltaisiin rahoitusinstrumentteihin vaikuttavista tekijöistä.

1.6 Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä luvussa käsitellään aihealueen taustaa, tutkielman tavoitteet ja rajaukset sekä tutkimusmenetelmä. Johdannossa luvussa käsitellään myös tutkielman rakenne sekä keskeiset käsitteet.

²¹ Käypä arvo on rahamäärä, johon omaisuuserä voitaisiin vaihtaa tai jollavelka voitaisiin suorittaa asiaa tuntevien, liiketoimeen halukkaiden, toisistaan riippumattomien osapuolten välillä. (IASB 2005c, IAS 32:11)

Tutkielman toisessa ja kolmannessa luvussa käsitellään tutkielman teoriaosuus. Tutkielman toinen osa keskittyy eri rahoitusinstrumenttiryhmien rahoitusriskeihin sekä rahoitusriskien riskienhallintaan. Lisäksi toisessa luvussa käsitellään lyhyesti riskienhallintaa ja riskiraportointia sekä suojauslaskentaa. Kolmannessa luvussa käsitellään kansainvälistä IFRS 7 -standardia. Luvussa käsitellään standardin tavoitteita ja soveltamisalaa sekä rahoitusinstrumenteista tilinpäätöksessä esitettäviä tietoja.

Luvut neljä ja viisi ovat tutkielman empiria-osuus. Neljännessä luvussa käsitellään tutkimusaineistoa ja käytettyjä menetelmiä sekä esitetään empiirisen tutkimuksen tavoitteet, aineiston keruu ja toteuttaminen. Lisäksi luvussa neljä esitellään case-yritykset. Luvussa viisi esitetään empiirisen tutkimuksen tulokset ja kuudennessa luvussa tehdään tutkimuksen johtopäätökset ja tutkimustulosten arviointi sekä käsitellään tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti.

2 RAHOITUSINSTRUMENTTIEN RISKIT JA RISKIENHALLINTA

2.1 Rahoitusinstrumentteihin liittyvät rahoitusriskit

2.1.1 Oman pääoman ehtoiset rahoitusinstrumentit

Oman pääoman ehtoiksi instrumenteiksi luetaan ne rahoitusinstrumentit, jotka on laskettu liikkeelle oman pääoman ehtoisina tai instrumentin arvo määräytyy ensisijaisesti osakkeiden arvon perusteella. Yrityksen kannalta omaan pääomaan liittyvä riski siitä, että uutta osakepääomaa ei saada. Tyypillisesti näin voi käydä, jos yrityksen elinkelpoisuus arvioidaan markkinoilla heikoksi, toimiala on liian riskipitoinen, rahoitusrakenne heikoksi ja voitonjakopolitiikka sijoittajalle epäedulliseksi tai tuotto-riskisuhde liian alhaiseksi. Ylimitoitettu osakepääoman korotus voi myös vaikuttaa samalla tavalla. Kyseiset tekijät vaikuttavat mahdollisesti myös kaupankäyntimahdollisuuksiin jo liikkeeseen laskettujen osakkeiden osalta sekä niiden hintaan jälkimarkkinoilla. Lisäksi korkeat markkinakorot heikentävät yleensä kiinnostusta osakesijoituksiin ja vastaavasti matalat markkinakorot lisäävät kiinnostusta. Toisaalta voimakkaan inflaation on puolestaan todettu lisäävän kiinnostusta osakesijoituksiin.²²

Sijoittajan riski on sijoituksen positiivinen tai negatiivinen arvon muutos. Pääsääntöisesti samat tekijät, jotka vaikuttavat heikentävästi yhtiön mahdollisuuksiin saada uutta osakepääomaa, vaikuttavat epäedullisesti myös tehdyn sijoituksen markkina-arvoon. Lisäksi tulonodotukset ja epävirallinen markkinainformaatio voivat vaikuttaa sijoitusten arvoon.²³

²² Tikka & Haapaniemi 1999, 23–24

²³ Tikka & Haapaniemi 1999, 24

Yhtiökohtaisen riskin lisäksi osakesijoitukseen liittyy myös markkinariski. Arvopapereiden markkina-arvojen on yleisesti todettu muuttuvan markkinoiden yleiskuvan mukaisesti. Tähän vaikuttavat yleiset taloudelliset tekijät kuten ennakoitu inflaatiokehitys, korko-odotukset ja yleinen taloudellinen aktiviteetti. Mainittujen tekijöiden lisäksi sijoituksen arvoon vaikuttaa markkinoiden likviditeetti. Optioihin liittyvää markkinariskiä lisää oleellisesti vielä yleensä melko pitkä aikajänne optioiden hankintahetkestä niiden toteuttamispäivään. Ulkomaisiin osakkeisiin liittyy lisäksi valuuttakurssiriski. Sijoituksen arvo nousee ja laskee kurssi heilahteluiden mukaisesti, vaikka osakkeen arvo sen kotivaluutassa ei muuttuisikaan. Valuuttakurssiriski on kuitenkin pienentynyt keskeisten valuuttojen muututtua euroksi.²⁴

2.1.2 Vieraan pääoman ehtoiset rahoitusinstrumentit

Vieraan pääoman ehtoisten rahoitusinstrumenttien liikkeeseenlaskijan riskit liittyvät ensisijaisesti rahoituksen kustannukseen ja saatavuuteen.²⁵ Molempiin vaikuttavat sekä yleinen taloudellinen tilanne että yrityskohtaiset tekijät.²⁶ Velkapaperin liikkeeseenlaskijalla on emissioon liittyen myös riski, että korkojen laskiessa tehty lainasopimus osoittautuu epäedulliseksi. Koron laskun jälkeen markkinoilta olisi mahdollisuus saada rahoitusta halvemmalla. Rahoituksen tarvitsijan riski liittyy tässä tapauksessa mitä suurimmassa määrin taserakenteeseen. Tilanteessa tulee tiedostaa, mikä vaikutus markkinakorkojen muutoksella on yrityksen tulokseen ottaen huomioon sen kulloisenkin taserakenteen ja millaiseen tilanteeseen yritys joutuu, kun rahoitusta mahdollisesti pitää järjestellä uudelleen. Korkoriskin realisoituminen voi yllättää epämiellyttävällä tavalla, jos rahoituksen käyttö ja lähteet eivät ole oikealla tavalla tasapainossa.²⁷

Luottoriski toteutuu ja sijoittajan kannalta pahin tapahtuu, jos velallinen tulee ennen velkapaperin eräpäivää maksukyvyttömäksi. Tuolloin menetetään sekä jäljellä olevan

²⁴ Tikka & Haapaniemi 1999, 24–25

²⁵ Riittävään rahoituksen saatavuuteen liittyvästä riskistä käytetään englanninkielisessä kirjallisuudessa termiä liquidity risk.

²⁶ Tikka & Haapaniemi 1999, 79

²⁷ Tikka & Haapaniemi 1999, 79–81

juoksuajan korot että pääoma jo kertyneen koron lisäksi. Jos markkinat ennakoivat velallisen luottokelpoisuuden heikkenemisen, tuottovaatimus liikkeeseenlaskijan velkapapereille nousee kohonneen riskin vuoksi.²⁸

2.1.3 Johdannaisinstrumentit

Johdannaisinstrumenttien käyttöön liittyvät riskit ovat pääpiirteissään samoja kuin oman pääoman ehtoisten instrumenttien. Erityisesti markkinariskit ovat nimenomaan olleet kimmokkeena johdannaisinstrumenttien syntymiselle. Edellisten lisäksi johdannaisten käytössä korostuvat erityisesti vastapuoliriski, markkinoiden likviditeettiriski sekä toiminnallinen ja oikeudellinen riski.²⁹

Vaikka johdannaisen kohde-etuuteen ei liittyisikään luottoriskiä, johdannaissopimuksen vastapuolen edellytykset täyttää suoritusvelvollisuutensa vaikuttavat sopimuksen arvoon. Tätä riskiä ei käytännöllisesti katsoen ole, jos käytetään selvitysyhteisöissä selvitettäviä instrumentteja, koska nämä yhteisöt turvaavat oman suorituskykynsä vakuusvaatimuksin. Esimerkiksi koron-, tai koron- ja valuutanvaihtosopimukseen saattaa liittyä huomattavan suuri vastapuoliriski, jos sopimuksen vastapuoli joutuu taloudellisiin vaikeuksiin. Riskin suuruus on mitattavissa. Se on johdannaissopimuksen positiivinen arvo. Jos sopimus on tappiollinen, kysymys on omasta kyvystä hoitaa maksuvelvoitteet, ei vastapuolen, jolloin tämä ei aiheuta odottamatonta tulosvaikutusta. Markkinoiden likviditeettiriski on osittain sama kuin jo edellä käsitellyssä oman pääoman ehtoisissa instrumenteissa. Johdannaiskauppoja markkinoiden likviditeettiriski koskettaa samalla tavalla. Tilanteeseen jossa operoijia markkinoilla on vähän, avoimen position³⁰ haltija voi olla hankaluuksia yrittäessään sulkea positiota.³¹

²⁸ Tikka & Haapaniemi 1999, 82

²⁹ Tikka & Haapaniemi 1999, 215

³⁰ Positiolla tarkoitetaan yhdestä tai useammasta omaisuus- ja/tai velkaerästä, johdannaissopimuksesta tai näiden yhdistelmästä muodostuvaa korko-, valuutta- tai arvopaperiasemaa. Positio voi myös koostua yksinomaan johdannaissopimuksesta. (Rahoitustarkastus, Määräys luottolaitoksen tilinpäätöksestä, liite II)

³¹ Tikka & Haapaniemi 1999, 216

2.2 Lyhyesti riskienhallinnasta ja suojauslaskennasta

2.2.1 Riskienhallinta ja riskiraportointi

Riskienhallinnan peruslähtökohtana on Kuuselan ja Ollikaisen³² mukaan tilanteen säilyttäminen ennallaan. Suomisen mukaan riskienhallinnassa on kyse prosessista, jonka avulla yritystä uhkaavat vaarat voidaan torjua ja pitää niistä aiheutuvat taloudelliset menetykset mahdollisimman pieninä. Horcher³³ määrittelee vastaavasti riskienhallinnan prosessiksi, jolla hallitaan rahoitusmarkkinoista aiheutuvia epävarmuuksia. Tämä näkemys perustuukin taloudellisen riskienhallintaan. Taloudellisen riskienhallinnan perusteet on peräisin Markowitzin 1950-luvulla esittämästä hajauttamisen periaatteesta. Sijoittaminen useaan riskipitoiseen kohteeseen vähentää position volatilitteettia. Riskienhallinta ei tarkoita kaiken riskin poistamista, vaan riskitason ja riskinsuunnan muuntamista yrityksen oman kestokyvyn ja taloudellisen näkemyksen mukaiseksi.³⁴

Viimeisten vuosikymmenten aikana riskienhallinnan määritelmät ovat muuttuneet merkittävästi. Riskienhallinta antaa johdolle selkeän näkemyksen riskistä ja tuotosta jokaisen merkittävän strategisen valinnan kohdalla niin yhteisö kuin tapahtuma tasolla. Riskienhallinta näyttää kuinka yhteisön strategiaa tulee muuttaa, jotta saavutetaan riski-tuotto suhde lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden kannalta.³⁵

Kun riskienhallintaa lähdetään kehittämään yhteisössä, on aluksi syytä määritellä ja tarkentaa riskienhallinnan tavoitteet ja periaatteet yritystasolla. Riskienhallintaan liittyvä ohjeistus ja muu dokumentaatio voidaan rakentaa kolmiportaisena: riskienhallinnanpolitiikka, riskienhallinnan periaatteet ja toimintapolitiikat.³⁶ Vastuu riskienhallinnasta tulee olla tarpeeksi ylhäällä organisaatiossa, ja riskienhallinnan

³² Kuusela & Ollikainen 2005, 16

³³ Horcher 2005, 3

³⁴ Kuusela & Ollikainen 2005, 81, 85

³⁵ Van Deventer, Imai & Mesler 2005, 7

³⁶ Kuusela & Ollikainen 2005, 128

toiminnon kehittämistä vastaavalla henkilöllä pitäisi olla tarpeeksi asiantuntemusta ja valtaa viedä kehittämiseen liittyviä asioita eteenpäin organisaatiossa.³⁷

Riskienhallintapolitiikka on riskienhallinnan funktion kriittinen komponentti. Siinä kuvataan riskienhallinnan yleiset periaatteet, tavoitteet sekä politiikan kattavuus ja mitä riskillä tarkoitetaan. Riskienhallintapolitiikka edistää ja vakiinnuttaa puitteet yksittäisiin päätöksentekoihin ja heijastaa yhteisön riskinäkökohtia. Riskienhallinnan politiikka on yhteisön liikkeenjohdon suunnittelema ja johdon hyväksymä. Sitä on arvioitava ja ylläpidettävä säännöllisesti, jotta sen validiteetti varmistetaan, kun riskit ja yhteisö kehittyvät. Horcherin mukaan riskienhallintapolitiikan olemassaololle on kolme keskeistä syytä:³⁸

1. puitteet päätöksenteolle
2. riskienhallinnan menettelytapojen valtuutus
3. edesauttaa riskien mittaamista ja raportointia

Riskienhallinnan periaatteissa kuvataan tarkemmin strategiat ja tavoitteet, riskienhallintaprosessi, merkittävimmät riskialueet ja riskienhallinnan vastualueet. Periaatteissa on myös kuvattava menetelmät, joilla riskienhallinnan onnistumista mitataan sekä miten johto varmistuu riskienhallinnan prosessien ja toimenpiteiden tehokkuudesta ja riittävydestä.

Useat yhteisöt tekevät riskienhallinnan alueella jo paljon, mutta riskienhallinnan organisointi ja prosessit eivät ole standardoituja koko yrityksen laajuisesti. Kokonaisvaltaisen riskienhallinnan toteutuksella haetaan riskien analysoimiseen ja mittaamiseen yhtenäistä käytäntöä yrityksen eri yksiköiden välillä.³⁹ PricewaterhouseCoopers toteutti ensimmäisen kokonaisvaltaisen riskienhallinnan tutkimuksen vuonna 2004. Suomalaisilta suuryrityksiltä kysyttiin⁴⁰ myös niiden

³⁷ Kuusela & Ollikainen 2005, 129

³⁸ Horcher 2005, 188–189; Leino, Steiner ja Wahlroos teoksessa Kuusela & Ollikainen 2005, 128

³⁹ Kuusela & Ollikainen 2005, 135

⁴⁰ PricewaterhouseCoopers Oy:n teki ensimmäisen Enterprise Risk Management benchmark tutkimuksen 2003–2004 vuoden vaihteessa ja toisen, seurantakyselyn 2005–2006 vuoden vaihteessa 29:ltä 60:stä suurimmalta yritykseltä Suomessa.

aikomusta raportoida riskienhallinnasta ja riskeistään ulkoisille sidosryhmille. Suurin osa vastasi rajoittavansa riskiraportoinnin vuosikertomukseen. Uusien yrityksiä sitovien suositusten odotetaan kuitenkin tuovan yhtenäisyyttä raportointikäytäntöihin. Yhtiöiden muokatessa sisäistä raportointia ne voivat samalla muokata myös ulkoista raportointiaan. Sisäisen raportoinnin kehittäminen edesauttaa samalla ulkoisen raportoinnin kehittymistä. Suhtautumisessa ulkoiseen raportointiin on kuitenkin tapahtunut selkeä muutos ja yritykset keskittävätkin enemmän huomiota ulkoiseen riskiraportointiin.⁴¹

Vuonna 2006 PricewaterhouseCoopers teki uuden tutkimuksen kokonaisvaltaisesta riskienhallinnasta ja siinä tapahtuneista muutoksista. Tutkimuksen mukaan sekä laadullinen että määrällinen riskiraportointi on kehittynyt huomattavasti vuodesta 2004.⁴² Sisäisen riskiraportoinnin osalta, yli 60 % kyselyyn vastanneista yrityksistä ilmoitti raportoivansa riskeistä säännöllisesti yrityksen johdolle. Vain hieman yli 10 % vastaajista ilmoitti sisällyttävänsä riskiraportoinnin osaksi jatkuvaa liikkeenjohdon raportointia, kun 60 % vastaajista harkitsi sen tekemistä. Verrattaessa vuoden 2004 kyselyn tuloksiin, säännöllisesti yrityksen johdolle raportoivien yritysten määrä oli kaksinkertaistunut samalla kun raportointi osana jatkuvaa johdon raportointia oli merkittävästi vähentynyt.

Ulkoisen riskiraportoinnin osalta yli 80 % PricewaterhouseCoopers:n tutkimukseen vastanneista ilmoitti sisällyttävänsä riskiraportoinnin osaksi yrityksen vuosikertomusta. Yritysten ulkoinen riskiraportointi sisältää usein tiedot vähintään yrityksen avainriskeistä, riskienhallintaorganisaatiosta ja -toiminnoista. Osa yrityksistä raportoi raaka-aineiden sensitiivisyysanalyysistä sekä tuotteidensa markkinahinnoista. Aiemmin toteutetusta tutkimuksesta poiketen, tutkimus osoitti, että yritykset osoittivat enemmän huomiota ulkoiseen riskiraportointiin. Niiden yritysten määrä, jotka eivät harkinneet ulkoista riskiraportointia, oli vähentynyt huomattavasti tutkimusten välisenä ajanjaksona.

⁴¹ PricewaterhouseCoopers Oy 2004

⁴² PricewaterhouseCoopers Oy 2006a

2.2.2 Lyhyesti suojauslaskennasta

Suojauslaskenta ja yhteisön onnistuminen suojauslaskennassa on eräs IFRS 7 -standardin vaatimista tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista. Tilinpäätöksessä pitää suojauslaskennasta ilmoittaa niin tehokas kuin tehoton osuus.⁴³ Kasanen ym.⁴⁴ mukaan suojauslaskennan tavoitteena on huomioida yrityksen tuloksen laskennassa samanaikaisesti markkinakurssien tai -korkojen vaikutukset suojattavaan position ja sitä suojaavaan rahoitustransaktioon.

KPMG:n⁴⁵ mukaan on tärkeää erottaa määritelmällisesti toisistaan suojaaminen ja suojauslaskenta. Suojaamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa yritys suojaa tiettyä tase-erää, positioita tai kassavirtaa tulevaisuuden arvonmuutoksia vastaan yrityksen riskinhallintastrategian mukaisesti. Suojauslaskenta on erityistä laskentaa, jonka tarkoituksena on sovittaa yhteen suojattavan erän ja suojaavan instrumentin tuloslaskelmavaikutukset yrityksen kirjanpidossa ja näiltä osin pienentää tuloksen volatiliteettia. Suojauslaskennan näkökulmasta suojauskohteita ovat muun muassa seuraavat erät:

- kirjanpitoon merkitty omaisuus- tai velkaerä, joko rahoituksellinen tai ei-rahoituksellinen
- kirjanpitoon merkitsemätön kiinteä sitoumus
- ennakoitu liiketoimi, jonka toteutuminen erittäin todennäköistä
- yksittäinen erä tai osa suojattavasta erästä
- portfolio

Yleisimmin käytettyjä suojausinstrumentteja ovat johdannaiset lukuun ottamatta asetettuja optioita, sillä niiden katsotaan periaatteessa lisäävän riskiä. Tiettyjen edellytysten täytyessä voidaan asetettuihinkin optioihin soveltaa suojauslaskentaa. Yleissääntönä on, että koko johdannaisinstrumentti on luettava suojausinstrumentiksi. Poikkeuksena ovat optiot ja valuuttatermiinit, joiden osalta voidaan jättää aika-arvo ja

⁴³ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:24

⁴⁴ Kasanen ym. 1997, 247

⁴⁵ KPMG 2002

korkelementti suojaussuhteen ulkopuolelle. Suojaussuhteen ulkopuolelle jätettyjen johdannaisten osatekijöiden arvonmuutokset tulee kirjata aina suoraan tuloslaskelmaan.⁴⁶

Suojauslaskentamallit jakaantuvat käyvän arvon suojaukseen, rahavirran suojaukseen ja ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojaukseen. Riskit, joilta voidaan suojautua soveltamalla käyvän arvon suojausmallia, ovat seuraavista tekijöistä johtuvia käyvän arvon muutoksia:⁴⁷

- suojattavan erän hinnanmuutos
- korkotason muutos
- valuuttakurssimuutos
- vastapuolen luottoriskin muutos

Riskit, joilta voidaan suojautua soveltamalla rahavirran suojauslaskentamallia, ovat periaatteessa samat kuin käyvän arvon suojauslaskentamallissa, mutta suojauksen kohteena on tulevaisuuden rahavirta. Ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojauksessa kirjanpitoon merkitseminen sekä varsinainen kirjanpidollinen käsittely ja tehokkuuden seuraaminen ovat verrattavissa rahavirtojen suojauslaskentamalliin.⁴⁸

2.3 Rahoitusinstrumenttien riskienhallinta

Ealesin sekä Kasasen ym.⁴⁹ mukaan on useita keinoja, joilla yksilöityjä rahoitusinstrumentteihin liittyviä riskejä voidaan hallita. Riskienhallintainstrumentteja on tarjolla hyvinkin monenlaisia terminoinnista eksoottisiin optioihin. Keskeisiä riskienhallintakeinoja, joiden yhdistelminä useimmat riskienhallintastrategiat muodostuvat ovat seuraavat:

⁴⁶ KPMG 2002

⁴⁷ KPMG 2002

⁴⁸ KPMG 2002

⁴⁹ Eales 1995, 9; Kasanen ym. 1997, 89

1. vakuutus
2. hajauttaminen
3. lähtöaseman muokkaaminen
4. suojausinstrumentti markkinoilta

Näistä riskienhallintastrategioista painotetaan kolmea viimeisintä, joita käytetään yleisesti rahoitusinstrumenttien riskienhallinnassa. Hajauttaminen on yksi käytetyimpiä riskienhallintakeinoja. Hajauttamisessa monta erillistä toisistaan riippumatonta riskilähdettä johtaa pienempään kokonaisriskiin, kuin jos vastaava toiminto riippuisi yhdestä riskilähteestä. Hajauttaminen toimii koska yksittäiset rahoitusinstrumentit eivät korreloi toistensa kanssa. Hajauttamisen seurauksena eri rahoitusinstrumenttien riskit eliminoituvat jolloin jäljelle jää vain markkinariski. Hajauttamisen apuna käytetään myös IFRS 7 -standardissa vaadittua VaR-riskienhallintamallia. VaR-riskienhallintamalli perustuu juuri eri riskilähteiden välisten korrelaatioiden hyödyntämiseen ja maksimitappion laskemiseen, kun nämä riippuvuudet otetaan huomioon. Jos kaikki riskit laskettaisiin systemaattisesti suoraan yhteen ja unohdettaisiin niiden väliset korrelaatiot, saataisiin liian suuri arvio kokonaisriskistä.⁵⁰

Lähtöaseman muokkaaminen on usein luonnollinen tapa poistaa riskitekijän vaikutus taloudellisen arvon muutoksiin. Esimerkiksi tyypillinen valuuttariskitilanne syntyy, kun myyntitulot ja kustannukset ovat eri valuutassa. Riskiä voidaan pienentää esimerkiksi muuttamalla laskutusvaluuttaa siten, että myyntitulot ja kustannukset ovat samassa valuutassa. Valuuttakurssiriskin vaikutus pienenee, kun myynnit ja ostot ovat samassa valuutassa.⁵¹

Suojautuminen käsittää olemassa oleva riskin tasapainottamista vastakkaisella riskipositiolla. Suojaukseen on kehitelty erityisiä rahoitusinstrumentteja. Näitä ovat johdannaisinstrumentit, kuten futuurit, termiinit ja swapit. Yhdessä optioiden kanssa nämä instrumentit tunnetaan suojausinstrumentteina, koska niiden arvo riippuu toisen omaisuuserän arvosta.⁵² Jorionin⁵³ mukaan johdannaiset ovat instrumentteja, jotka on

⁵⁰ Brealey, Myers, Allen 2006, 161–162; Kasanen ym. 1997, 89–90

⁵¹ Kasanen ym. 1997, 90

⁵² Brealey ym. 2006, 727

kehitetty tehokkaaseen rahoitusriskienhallintaan. Johdannaisia käytetään usein riskienhallinnan apuvälineenä pyrittäessä suojautumaan muun muassa korkojen, valuuttakurssien, osakekurssien ja raaka-aineiden hinnanmuutosten aiheuttamilta odottamattomilta tulosten heilahteluilta. Johdannaisinstrumentit sopivat erityisesti suojautumiseen hinnanmuutosten aiheuttamilta riskeiltä. Näillä instrumenteilla saadaan nopeasti, helposti ja suhteellisen pienin kustannuksin luotua olemassa olevaa riskiä eliminoiva vastakkainen riskipositio.⁵⁴ Johdannaisinstrumenteilla pystytään muuntamaan tulevan taloudellisen arvon todennäköisyysjakaumaa hyvin monipuolisesti. Näillä suojausinstrumenteilla on mahdollista vähentää, lisätä, siirtää ja vinouttaa sekä muokata riskiä yrityksen tarpeen mukaan.⁵⁵

Optiot voidaan tarkemmin jakaa kahdenlaisiin optioihin, osto- ja myyntioptioihin. Optio on rahoitusinstrumentti, joka antaa haltijalleen oikeuden, mutta ei velvoitetta ostaa tai myydä option kohde-etuus etukäteen määrättyyn hintaan tietyssä ajankohtana. Osto-optio antaa omistajalleen oikeuden, mutta ei velvollisuutta ostaa kohde-etuus ja myyntioptio oikeuden myydä kohde-etuus tietyllä optiossa määritellyllä toteuttamishinnalla, joko tietyssä option toteuttamispäivänä tai ennen sitä. Osto-option asettaja on velvoitettu myymään kohde-etuus, jos optio toteutetaan ja myyntioption asettaja on velvoitettu ostamaan kohde-etuus, jos optio toteutetaan. Option toteutumispäivä on nimeltään erääntymispäivä. Kun optio voidaan toteuttaa vain sopimuksen eräpäivänä, on kyse eurooppalaisesta optiosta. Jos optio voidaan toteuttaa joko eräpäivänä tai milloin vain liikkeellelaskupäivän jälkeen, on kyse amerikkalaisesta optiosta.⁵⁶ Optio on instrumentti, jolla arvon todennäköisyysjakaumasta saadaan leikattua ylä- tai alaosa pois. Tyypillisen esimerkin tarjoaa valuuttamyntioption ostaminen valuuttasaatavan turvaksi. Jos valuuttakurssi laskee, niin optio rajoittaa saatavan arvon alenemista. Jos taas markkinat nousevat, niin optio raukeaa käyttämättömänä.⁵⁷

⁵³ Jorion 2007, 10

⁵⁴ Tikka & Haapaniemi 1999, 170

⁵⁵ Kasanen ym. 1997, 91

⁵⁶ Brealey ym. 2006, 542–544

⁵⁷ Kasanen ym. 1997, 91

Termiinit ja futuurit ovat sopimuksia tietyn kohde-etuuden ostamisesta siten, että toimitus ja maksusuoritus tehdään sovittuna ajankohtana tulevaisuudessa. Kohde-etuuden hinnasta tulevaisuudessa sovitaan kaupantekohetkellä. Termiinien ja futuurien erona on, että futuurit tarkistetaan päivittäin voimassa olevaan markkina-arvoon.⁵⁸ Termiinityyppisten instrumenttien kumpikin osapuoli sitoutuu johonkin suoritukseen. Tyypillinen esimerkki on valuuttasaatavan tai valuuttavelan terminointi, jossa markkinahintaan vaihdetaan tuleva valuuttapohjainen suoritus tuleviksi euroiksi. Tällöin riski poistuu ja tilalle saadaan varma tuleva suoritus.⁵⁹

Swap-sopimukset ovat samanlaisia kuin termiinit ja futuurit. Niillä ei ole sopimuksen tekohetkellä markkina-arvoa, ja ne esittävät veloitteen sopimuksen molemmille osapuolille. Swap on sopimus maksuvirran muuttamisesta kahden osapuolen välillä, esimerkiksi kiinteä- ja vaihtuvakorkoisen maksuvirran vaihtaminen tai maksu jossain tietyssä valuutassa toista valuuttaa vastaan.⁶⁰ Tyypillinen esimerkki on tilanne, jossa kiinteäkorkoisen lainan omaava yritys pitää vaihtuvakorkoista lainaa parempana vaihtoehtona. Toisen esimerkin tarjoaa tilanne, jossa yritys saa myyntisaatavansa euroina, mutta haluaisi saada ne dollareina. Näissä tilanteissa swap-sopimuksilla voidaan vaihtaa esimerkiksi laina kiinteäkorkoisesta muuttuvakorkoiseksi tai päinvastoin.⁶¹

2.3.1 Maksuvalmiusriskin hallinta

IFRS 7 -standardissa⁶² maksuvalmiusriski on riski siitä, että yhteisöllä on vaikeuksia täyttää rahoitusvelkoihin liittyviä velvoitteita. Lisäksi maksuvalmiusriski saattaa johtua siitä, että rahoitusvaroihin kuuluvaa omaisuuserää ei pystytä myymään nopeasti sen käypää arvoa lähellä olevaan hintaan. Maksuvalmiusriskin hallitsemiseksi onkin tärkeää määritellä yrityksen ennakoitujen kassavirtojen ja niiden epävarmuuden pohjalta tarpeellisen maksuvalmiusvarannon koko. Maksuvalmiustarpeen ennakoinnin tulee olla

⁵⁸ Bernrud 2005, 472–473

⁵⁹ Kasanen ym. 1997, 91; Tikka & Haapaniemi 1999, 175–176

⁶⁰ Bernrud 2005, 662

⁶¹ Brealey ym. 2006, 735; Kasanen ym. 1997, 91

⁶² Euroopan unioni 2006, IFRS 7

riittävän pitkäjänteistä. Ennakoinnin tulee perustua operatiivisten kassavirtojen riskeistä tehtyyn analyysiin, jotta ylläpidettävä maksuvalmius riittää myös riskien toteutuessa. Maksuvalmiusriskin hallinta edellyttää muun muassa kassavirtojen ennakointia ja niihin vaikuttamista. Rahoitussuunnittelua ja maksuvalmiudenhallintaa on yleensä tehtävä rinnakkain usealla eri aikajänteellä. Yrityksen maksuvalmiutta voidaan analysoida hyväksikäyttäen erilaisia taloudellisia tunnuslukuja. Perinteisesti näitä tunnuslukuja ovat olleet erilaiset kiertonopeuksiin perustuvat tunnusluvut sekä kassavirtapohjaiset tunnusluvut.⁶³

2.3.2 Luottoriskin hallinta

Rahoitustarkastuksen⁶⁴ mukaan hyvä luottoriskien hallinta edellyttää, että valvottavalla on luottoriskistrategia ja luottoriskien tunnistamiseen, mittaamiseen, rajoittamiseen ja seurantaan sekä valvontaan tarvittavat menettelytavat. Jorionin⁶⁵ mukaan luottoriski on vaikeampi kvantifoida kuin markkinariski. Luottoriski sisältää useita riskityyppejä, kuten esimerkiksi laiminlyönti-, takaisinsaanti- sekä luotolle alttiina olon -riskin. Luottoriskin riskienhallintamenetelmät riippuvat osittain yritys tyypistä, mutta yleisesti ottaen samat luottoriskin hallintakeinot pätevät yritystyyppistä riippumatta. Luottoriskin hallinnassa yleisesti käytetyt menetelmät jakautuvat seuraavasti:⁶⁶

- luottoriskin hajauttaminen
- maksu- ja suoritusvarmuusmenetelmien vaatiminen
- korkealaatuisten osapuolten kanssa toimiminen
- vakuuksien vaatiminen
- nettoutussopimusten käyttö
- sopimusten markkinahintojen valvonta ja rajoittaminen

⁶³ Uusi-Rauva, teoksessa Kasanen ym. 1997, 206–209

⁶⁴ Rata 2004, 10

⁶⁵ Jorion 2007, 453

⁶⁶ Horcher 2005, 109-110

Luottoriskin hajauttaminen on eräs perinteisimpiä luottoriskin hallintakeinoja. Yritysten tulee tunnistaa luottoriskikeskittymät ja mahdollisuuksien mukaan hajauttaa tietyille toimialalle tai toiminnalle keskittynyttä luottoriskiä. Toinen perinteinen luottoriskin hallinta keino on riskiluokitukset. Peruseriaate riskiluokituksessa on, että luottoa myönnetään, kun korkein riski-tuotto-suhde on saavutettavissa. Tämä tarkoittaa, että korkeammalle riskille asetetaan korkeampi korko, joka kompensoi ylimääräistä riskiä. Luottoluokituksia käytetään, jotta luoton laiminlyönti pystytään ennustamaan paremmin.⁶⁷

Vakuudet ovat pitkään tukeneet lainasopimuksia. Vakuuksia käytetään rahoitusmarkkinoilla, koska niillä on mahdollisuus alentaa riskiä. Luotonantajat vaativat vakuuksia luottoriskin pienentämiseksi. Vastapuoli voi asettaa lainan vakuudeksi osan varastostaan tai myyntisaamisistaan. Jos vastapuoli laiminlyö lainansopimuksen lainan myöntäjä voi vaatia vakuutta, jotta lainan takaisinmaksu onnistuu.⁶⁸ Toinen tärkeä luottoriskille altistumisen kontrollointimenetelmä ovat nettoutussopimukset. Nettoutus antaa mahdollisuuden keskinäisten sitoumusten tasaamiseen, jolloin päästään vain yhteen nettovaatimukseen osapuolta vastaan. Loppuunmyyntinettoutus on nykyisin yksi vakioehto OTC -johdannaissopimuksissa.⁶⁹

Luottojohdannaisten mukaantulo johdannaisinstrumenttien markkinoille tarjoaa uuden keinon luottoriskin hallintaan. Luottojohdannaiset on suunniteltu luottoriskin suojausinstrumenteiksi. Luottojohdannaiset ovat usein swap- ja optio-sopimuksia, joiden suoritus perustuu luottotapahtuman esiintymiseen. Yleisesti luottotapahtuma on luoton maksun laiminlyönti, maksukyvyttömyys, maksamattomat lainavaateet tai luottoluokituksen laskeminen. Luottojohdannaisten hyödyt ovat samoja kuin muissa johdannaissopimuksissa. Johdannaiset tarjoavat keinon siirtää ei toivottua riskiä sopimukseen halukkaiden osapuolten välillä. Luottojohdannaiset ovat käyttökelpoisia tilanteissa, joissa luottoriskiä halutaan pienentää ilman, että alla olevaa tapahtumien portfolioa muutetaan.⁷⁰

⁶⁷ Horcher 2005, 111–112

⁶⁸ Horcher 2005, 112

⁶⁹ Jorion 2007, 469

⁷⁰ Horcher 2005, 118–119; Stulz 2003, 596

Yleisin luottojohdannainen on swap-sopimus. Eräs swap-sopimuksen tyyppi on luoton laiminlyönti swap-sopimus. Suojan ostaja suorittaa kiinteän vuosittaisen maksun suojan myyjälle ja suojan myyjä kantaa mahdollisen tappion, jos ennalta määrätty luottotapahtuma toteutuu. Luotolle altistumisen sijaan suojan myyjä saa preemion suojan ostajalta, joka voidaan maksaa joko etukäteen tai jaksoittain. Toinen perinteinen swap-sopimus on kokonaistuotto-swap. Osapuoli joka etsii vakuutusta luottoriskiä vastaan saa riskittömän investoinnin tuoton ja maksaa tuoton investoinnille, jossa on laiminlyöntiriski.⁷¹

Luoton hajautuksen johdannaiset perustuvat korkoeroihin eri luotonantajien välillä. Realisoitunut tai odotettu luotonottajan luokituksen muuttuminen vaikuttaa lainan hintaan. Luottoluokituksen parantuminen antaa luotonottajalle mahdollisuuden ottaa lainaa alhaisemmalla korolla. Vastaavasti luottoluokituksen heikentyminen nostaa luoton hintaa. Luoton hajautuksen johdannaiset on rakennettu, kuten optio- tai futuurisopimukset. Johdannaisopimukset vaativat etukäteispreemion suuremman luottohajonnan suojaamisesta alla olevan luoton ja valtionvelkakirjan tuoton välillä. Luottohajonta optiosopimuksen ostaja maksaa preemion myyjälle, ja saa vastaavasti ehdollisen maksun, jos hajonta on suurempi kuin ennalta määrätty taso.⁷²

2.3.3 Markkinariskin hallinta

Markkinariskinhallinta jakautuu markkinariskin eri komponenttien riskienhallintaan. Markkinariskin komponentit on kuvattu kuviossa 2 sivulla 20. Markkinariski koostuu valuutta-, korko-, ja muusta hintariskistä. Näiden komponenttien riskienhallinnan suojauskeinot koostuvat keskeisesti rahoitusinstrumenttien, johdannaisinstrumenttien käytöstä. Seuraavassa käsitellään keskeisimmät suojauskeinot markkinariskin eri komponenttien riskienhallinnasta.

Markkinariskin yksi komponentti on valuuttariski. Valuuttariski liittyy keskeisesti ulkomaanrahan määräisiin toimiin. Ulkomaanrahan määräisissä toimita riskitekijänä

⁷¹ Horcher 2005, 119; Stulz 2003, 597–598

⁷² Horcher 2005, 120–121

on valuuttakurssimuutos, joka voi vaikuttaa haitallisesti yrityksen varoihin, velkoihin ja tulokseen. Valuuttariskin suojauskeinot voidaan jakaa operatiivisiin ja ulkoisiin finanssisuojauksiin. Operatiivinen suojaus tarkoittaa lähtöposition muokkaamista operatiivisilla toimilla, kuten valuuttaklausuuleilla tai saman valuutan käytöllä osto- ja myyntitapahtumissa. Keskeisiä ulkoisia, finanssisuojautumiskeinoja ovat valuuttoihin sidotut johdannais sopimukset, kuten valuuttaoptiot, -termiinit ja -swapit.⁷³

Korkoriskiä voidaan pienentää hajauttamalla rahoitusta sopivasti vaihtuva- ja kiinteäkorkoisiin osiin. Korkoriskien varalle on kehitetty myös monia erilaisia johdannaisinstrumentteja. Tyypillisimpiä johdannaisinstrumentteja korkoriskin hajauttamiseen ovat:⁷⁴

1. korkotermiini
2. korkoswap
3. korko-optio

Korkotermiini on sopimus, jolla lukitaan tulevaisuudessa tapahtuva lainan ja sijoituksen korkoprosentti nykyisten markkinakorkojen tasolle. Sijoittaja, luotonantaja suojautuu korkojen laskua vastaan ja luotonottaja korkojen nousua vastaan. Jos korkotaso on sopimuksen eräpäivänä muuttunut, toinen osapuoli maksaa sopimuskoron ja markkinakoron erotuksen toiselle osapuolelle.⁷⁵

Korkoswap on koronvaihtosopimus, jossa osapuolet vaihtavat koronmaksuja keskenään. Kiinteäkorko muutetaan vaihtuvaksi koroksi ja vaihtuva kiinteäksi. Korkoswap koskee ainoastaan koronmaksuja, alkuperäiset luottositoumukset säilyvät ennallaan. Koronvaihtosopimus perustuu osapuolten erilaisiin korkotarpeisiin ja korkonäkemykseen. Sopimuksessa oleva vaihtuva korko on sidottu johonkin käytössä olevaan markkinakorkoon. Tyypillisessä korkoswap -sopimuksessa osapuolet vaihtavat erilaisiin, samassa valuutassa oleviin velkoihin perustuvat koronmaksut. Kiinteäkorkoisen lainanottaja sitoutuu maksamaan vaihtuvakorkoisen lainanottajalle

⁷³ Uusi-Rauva, teoksessa Kuusela & Ollikainen 1998, 216–220

⁷⁴ Uusi-Rauva, teoksessa Kuusela & Ollikainen 1998, 211

⁷⁵ Kasanen ym. 1997, 221; Uusi-Rauva, teoksessa Kuusela & Ollikainen 1998, 214

vaihtuvaa korkoa sovitun aikataulun mukaisesti, ja vaihtuvakorkoisen lainanottaja sitoutuu vastaavasti maksamaan kiinteää korkoa.⁷⁶

Korko-optio antaa mahdollisuuden kaupankäyntiin tietyllä tuottotasolla optiosopimuksessa mainitulla korkoinstrumentilla. Korko-optiolla voidaan suojautua koron muutoksilta. Lainaa ottanut voi suojautua koron nousulta ostamalla myyntioption. Myyntioption haltijalla on oikeus sopimuksessa sovittuun korkotasoon. Sijoittaja voi vastaavasti suojautua koron laskulta ostamalla osto-option, jolloin sijoittajalla on oikeus ostaa optiosopimuksessa mainituin ehdoin tietyn tuoton antavaa korkoinstrumenttia. Korko-optio sisältää oikeuden, ei velvollisuutta sen luomien mahdollisuuksien käyttämiseen.⁷⁷ Näistä oikeuksista joudutaan kuitenkin maksamaan option preemio eli option hinta.

Muu hintariski ja sen riskienhallinta liittyvät suurelta osin osakesijoitusten ja hyödykkeiden hintariskeihin ja niiltä suojautumiseen.⁷⁸ Hyödykkeiden hintariskeiltä suojautumiseen on jo pitkään käytetty standardoituja instrumentteja, kuten futuureja. Hyödykejohdannaisten tuotekehitys on pohjautunut yhä suuremmissa määrin yritysten reaali-prosessissa syntyviin riskeihin ja tavoitteeseen hallita niitä. Käytetyimmät hyödykejohdannaiset ovat standardituotteita, kuten futuureja ja optiota. Instrumentteina nämä ovat täsmälleen samanlaisia kuin esimerkiksi jo aikaisemmin käsitellyt futuurit ja -optiot. Futuurien kohde-etuutena on jokin hyödyke.⁷⁹ Hyödykejohdannaisilla sopimuksen osapuolet suojautuvat hyödykkeen hinnanmuutoksista aiheutuvaa riskiä vastaan. Futuurisopimuksen osapuolia velvoittaa sopimus ottaa vastaan tai toimittaa standardimäärä tiettyä hyödykettä jonakin tulevaisuuden päivänä sopimuksenmukaiseen hintaan.

⁷⁶ Kasanen ym. 1997, 226; Uusi-Rauva, teoksessa Kuusela & Ollikainen 1998, 215

⁷⁷ Uusi-Rauva, teoksessa Kuusela & Ollikainen 1998, 215

⁷⁸ Kasanen ym. 1997, 28; Tikka & Haapaniemi 1999, 208

⁷⁹ Tikka & Haapaniemi 1999, 208–209

3 RAHOITUSINSTRUMENTIT TILINPÄÄTÖKSESSÄ IFRS 7 -STANDARDIN MUKAAN

3.1 IFRS 7 -standardin tavoite ja soveltamisala

IFRS 7 -standardin tarkoituksena on vaatia yhteisöjä esittämään tilinpäätöksessään tietoja, joiden avulla tilinpäätöksen käyttäjät pystyvät arvioimaan rahoitusinstrumenttien merkitystä yhteisön taloudelliseen asemaan ja tulokseen. Lisäksi IFRS 7 -standardi vaatii tietoa rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien luonteesta ja laajuudesta sekä niiden riskienhallinnasta.⁸⁰ Näitä kahta IFRS 7 -standardin tavoitetta ja niihin kuuluvia osa-alueita on havainnollistettu sivulla 7 olevassa kuviossa 1 IFRS 7 -standardin tavoitteet. Laadullinen sekä määrällinen tieto rahoitusinstrumenteista aiheutuvista riskeistä sisältää määrättyt vähimmäistiedot maksuvalmius-, luotto- ja markkinariskeistä. Laadulliset tilinpäätöksessä esitettävät tiedot kuvaavat johdon tavoitteita, toteutustapoja ja prosesseja näiden riskienhallinnasta. Määrälliset tilinpäätöksessä esitettävät tiedot antavat tietoa yhteisön riskeille altistumisen laajuudesta pohjautuen johtoon kuuluville avainhenkilöille tuotettuun sisäiseen informaatioon. Yhdessä nämä tilinpäätöksessä esitettävät tiedot tarjoavat yleiskuvan yhteisön rahoitusinstrumenttien käytöstä ja altistumisesta niiden aiheuttamille riskeille⁸¹.

IFRS 7 -standardia on sovellettava kaikkien yhteisöjen kaikkiin rahoitusinstrumenteista lukuun ottamatta seuraavia, joista kustakin on säädetty erikseen muissa IFRS-standardeissa:⁸²

- osuudet tytä-, osakkuus- ja yhteisyryksissä
- työsuhde-etuusjärjestelyihin liittyvät työnantajien oikeudet ja velvoitteet
- ehdollista vastiketta koskevat sopimukset liiketoimintojen yhdistämisessä

⁸⁰ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:1

⁸¹ IASB 2005a, IFRS 7:IN5

⁸² IASB 2005a, IFRS 7:IN4; Euroopan unioni 2006, IFRS 7:3

- vakuutus sopimukset
- rahoitusinstrumentit, sopimukset ja osakeperusteisesti maksettavien liiketoimien mukaiset velvoitteet.

IFRS 7 -standardi koskee kaikkia yhteisöjä, myös niitä joilla on vain muutamia rahoitusinstrumentteja. Tilinpäätöksessä esitettävien tietojen laajuus riippuu kuitenkin siitä laajuudesta, jolla yhteisö käyttää rahoitusinstrumentteja ja altistuu niiden aiheuttamille riskeille.⁸³

Standardia sovelletaan sekä taseeseen merkittyihin että taseeseen merkitsemättömiin rahoitusinstrumentteihin. Taseeseen merkittyjä rahoitusinstrumentteja ovat rahoitusvarat ja -velat, jotka kuuluvat IAS 39 -standardin soveltamisalaan. Taseeseen merkitsemättömiä rahoitusinstrumentteja ovat eräät rahoitusinstrumentteja jotka kuuluvat IFRS 7 -standardin soveltamisalaan, vaikka ovat IAS 39 -standardin soveltamisalan ulkopuolella, kuten esimerkiksi eräät luottositoumukset.⁸⁴

3.2 Rahoitusinstrumenttiryhmät ja tilinpäätöstietojen laajuus

IFRS 7 -standardissa vaaditaan tietojen esittämistä rahoitusinstrumenteittain. Yhteisön on jaettava rahoitusinstrumentit esitettävän informaation luonteen kannalta tarkoituksenmukaisiin ryhmiin instrumenttien ominaisuuksien mukaan. Yhteisön on esitettävä riittävästi informaatiota, jotta täsmäytys vastaaviin tase-eriin on mahdollista.⁸⁵ IFRS 7 -standardin soveltamisohjeistuksessa⁸⁶ todetaan, että yhteisö päättää tilanteestaan riippuen, kuinka tarkkoja yksityiskohtia se antaa tämän IFRS-standardin vaatimusten noudattamiseksi. Yhteisön tulee päättää miten se korostaa vaatimusten eri puolia ja yhdistelee esitettäviä tietoja kokonaisuuksiksi yhdistämättä kuitenkaan ominaisuuksiltaan erilaisia tietoja. Esittämistavassa on löydettävä tasapaino siten, että

⁸³ IASB 2005a, IFRS 7:IN4; Euroopan unioni 2006, IFRS 7:3

⁸⁴ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:4

⁸⁵ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:6

⁸⁶ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:B3

tilinpäätöstä ei rasiteta runsailla yksityiskohdilla, jotka eivät auta tilinpäätöksen käyttäjiä. Toisaalta tärkeää informaatiota ei tule tehdä vaikeasti ymmärrettäväksi yhdistelemällä tietoja liikaa. Yhteisö ei esimerkiksi saa häivyttää tärkeää informaatiota merkityksettömien yksityiskohtien joukkoon. Yhteisön ei myöskään pidä esittää informaatiota, joka yhdistelty niin pitkälle, etteivät tärkeät erot yksittäisten liiketoimien tai niihin liittyvien riskien välillä käy ilmi.

3.3 Laajennetut liitetiedot rahoitusinstrumenttien merkityksestä taloudelliseen asemaan ja tulokseen

Rahoitusinstrumenttien merkityksestä taloudelliseen asemaan ja tulokseen vaadittavat tiedot ovat pysyneet laajalti IAS 30 - ja IAS 32 -standardien mukaisina myös IFRS 7 -standardissa. Alla esitettävät tiedot ovat muuttuneet tai kokonaan uusia IFRS 7 -standardissa.

3.3.1 Taseesta esitettävät tiedot

IFRS 7 -standardissa todetaan, että yhteisön on esitettävä tietoa, jonka perusteella tilinpäätöksen käyttäjät pystyvät arvioimaan rahoitusinstrumenttien merkitystä yhteisön taloudelliseen asemaan ja tulokseen⁸⁷. IFRS 7 -standardin laajennetut liitetieto vaatimukset edellyttävät yhteisöjä esittämään tietoja laajemmin kaikkien rahoitusvarojen ja -velkojen kirjanpitoarvoista sekä nettovoittoista ja -tappioista ryhmittäin.

Kunkin seuraavan ryhmän, sellaisina kuin ne on määritelty IAS 39 -standardissa, kirjanpitoarvo esitetään erikseen joko taseessa tai liitetiedoissa.⁸⁸

- a) eräpäivään asti pidettävät sijoitukset

⁸⁷ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:7

⁸⁸ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:8

- b) lainat ja muut saamiset
- c) myytävissä olevat rahoitusvarat
- d) jaksettuun hankintamenoön arvostetut rahoitusvelat

Mikäli yhteisö on määritellyt lainan tai saamisen tai näiden ryhmän käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi eräksi, sen on esitettävä tilinpäätöksessä:⁸⁹

- a) lainan tai saamisen luottoriskille alttiina oleva enimmäismäärä tilinpäätöspäivänä
- b) määrä, jonka verran jollakin velkaan liittyvällä luottojohdannaisella tai vastaavalla instrumentilla on vähennetty luottoriskille alttiina olevaa enimmäismäärää
- c) se osuus lainan tai saamisen käyvän arvon muutoksesta kauden aikana ja kertyneenä määränä, joka johtuu rahoitusvarojen luottoriskin muutoksista, määriteltynä joko;
 - i) sinä osuutena käyvän arvon muutoksesta, joka ei johdu markkinariskin aiheuttavista muutoksista markkinatilanteessa, tai
 - ii) vaihtoehtoisella menetelmällä, jonka yhteisö uskoo todenmukaisemmin kuvaavan sitä osuutta käyvän arvon muutoksesta, joka johtuu varojen luottoriskin muutoksista

Markkinariskin aiheuttavia muutoksia markkinatilanteessa ovat esimerkiksi muutokset havaitussa vertailukorossa, hyödykkeiden hinnoissa, valuuttakursseissa tai hinta- tai korkoindeksissä

- d) se osuus velkaan liittyvän luottojohdannaisen tai vastaavan instrumentin käyvän arvon muutoksesta, joka on tapahtunut kauden aikana ja joka on kertynyt siitä lähtien, kun laina tai saaminen määritettiin.

Jos yhteisö on määrittänyt rahoitusvelan käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi eräksi IAS 39 -standardin mukaan, on tilinpäätöksessä esitettävä se osuus rahoitusvelan

⁸⁹ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:9

käyvän arvon muutoksesta kauden aikana ja kertyneenä määränä, joka johtuu velan luottoriskissä tapahtuneista muutoksista. Nämä tiedot pitää olla määriteltynä joko osuutena käyvän arvon muutoksesta, joka ei johdu markkinariskin aiheuttavista muutoksista markkinatilanteessa, tai vaihtoehtoisella menetelmällä, jonka yhteisö uskoo todenmukaisemmin kuvaavan sitä osuutta käyvän arvon muutoksesta, joka johtuu velan luottoriskin muutoksista.⁹⁰

Yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään menetelmät, joita se on käyttänyt rahoitusvelan tai -saamisen käyvän arvon muutosten määrittämiseen. Jos yhteisö katsoo, että tiedot eivät kuvasta todenmukaisesti sitä rahoitusvarojen tai -velkojen käyvän arvon muutosta, joka johtuu luottoriskissä tapahtuneista muutoksista, tulee sen esittää tähän päätelmään johtaneet syyt ja sen mielestä olennaiset tosiseikat.⁹¹

Jos rahoitusvarojen arvo on alentunut luottotappioiden vuoksi ja yhteisö käsittelee arvonalennuksen kirjanpidossa erikseen, sen on esitettävä tilinpäätöksessä kyseisen vähennyserän muutosten täsmäytys kauden aikana kunkin rahoitusvarojen ryhmän osalta sen sijaan, että se vähentäisi suoraan varojen kirjanpitoarvon.⁹²

3.3.2 Tuloslaskelma ja oma pääoma

Yhteisön on esitettävä seuraavat tuotto-, kulu-, voitto- ja tappioerät joko tilinpäätöslaskelmissä tai liitetiedoissa:⁹³

- a) voitot tai tappiot seuraavista:
 - i) käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat, siten että erikseen esitetään alkuperäisessä kirjaamisessa tällaisiksi määritetyistä rahoitusvaroista ja -veloista johtuvat voitot tai tappiot ja IAS 39:n mukaisesti kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi luokitelluista rahoitusvaroista ja -veloista johtuvat voitot ja tappiot

⁹⁰ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:10

⁹¹ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:11

⁹² Euroopan unioni 2006, IFRS 7:16

⁹³ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:20

- ii) eräpäivään asti pidettävät sijoitukset
 - iii) lainat ja muut saamiset
 - iv) jaksotettuun hankintamenuun arvostetut rahoitusvelat
- b) palkkiotuotot ja -kulut, muut kuin efektiivisen koron määrittämiseen sisältyvät määrät, jotka johtuvat seuraavista:
- i) rahoitusvarat ja -velat, joita ei arvosteta käypään arvoon tulosvaikutteisesti
- c) omaisuudenhoito- ja muut luottamustoimet, jotka seuraavat varojen haltuun saamisesta tai sijoittamisesta yksilöiden, rahastojen, eläke-etuusjärjestelyjen tai muiden instituutioiden puolesta.

3.3.3 Muut tilinpäätöksessä esitettävät tiedot

Rahoitusinstrumenttien laatimisperiaatteiden kuvausta tehtäessä tulee ottaa huomioon IAS 1 Tilinpäätöksen esittäminen -standardin mukaiset vaatimukset. Tilinpäätöksen laatimisperiaatteita koskevassa yhteenvedossa tulee esittää tilinpäätöksen laatimisessa käytetyn perusteet ja muut tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, jotka ovat olennaisia tilinpäätöksen ymmärtämisen kannalta.⁹⁴

IFRS 7 -standardi vaatii yhteisöjä esittämään tietoja suojauslaskennasta. Suojauslaskennan onnistumisesta tulee kertoa laajemmin siten, että eritellään selkeästi suojauksen tehokas ja tehoton osuus. Yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään erikseen käyvän arvon suojausten osalta voitto- tai tappioerät suojausinstrumentista ja suojattavasta riskistä johtuva suojauskohde. Lisäksi on esitettävä tulosvaikutteisesti kirjattu tehottomuus, joka johtuu rahavirran suojauksista, sekä tulosvaikutteisesti kirjattu tehottomuus, joka johtuu ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojauksista.⁹⁵

IFRS 7 -standardissa on tehty käypää arvoa koskeviin tietoihin seuraava lisäys. Standardissa⁹⁶ todetaan, että jos rahoitusinstrumentin markkinat eivät ole toimivat,

⁹⁴ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:21

⁹⁵ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:24; PricewaterhouseCoopers 2006b

⁹⁶ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:28

yhteisö määrittää käyvän arvon arvonmääritysmenetelmän avulla. Parhaiten käypää arvoa alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä osoittaa kuitenkin liiketoimessa toteutunut hinta. Tästä seuraa, että alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä määritetty käypä arvo ja arvonmääritysmenetelmän käyttöpäivänä määritetty määrä voivat poiketa toisistaan. Jos tällainen erotus on olemassa, yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään kunkin rahoitusinstrumenttien ryhmän osalta seuraavat tiedot:

- a) tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, joiden mukaisesti erotus kirjataan tulosvaikutteisesti siten, että otetaan huomioon sellaisten tekijöiden muuttuminen, jotka markkinaosapuolet ottaisivat huomioon hintaa asettaessaan;
- b) yhteenlaskettu erotus, joka on vielä kirjaamatta tuloslaskelmaan kauden alussa ja lopussa, ja tästä erotuksesta johtuvien muutosten täsmäytys taseeseen.

3.4 Rahoitusinstrumenteista johtuvien riskien luonne ja laajuus

Suurimmat muutokset IFRS 7 -standardissa koskevat rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien luonnetta ja laajuutta koskevia tilinpäätöstietoja. Standardin⁹⁷ mukaisesti yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään tietoa, jonka avulla tilinpäätöksen käyttäjät pystyvät arvioimaan rahoitusinstrumenteista johtuvien sellaisten riskien luonnetta ja laajuutta, joille yhteisö on alttiina tilinpäätöspäivänä. Standardissa vaaditut tilinpäätöstiedot koskevat rahoitusinstrumenteista johtuvia riskejä ja sitä, miten niitä hallitaan. Tällaisia riskejä ovat tyypillisesti, mutta eivät ainoastaan, luotto-, maksuvalmius- ja markkinariskit.

Standardia laatiessaan IASB:a informoitiin, että tilinpäätöksen käyttäjät arvostavat tietoa rahoitusinstrumenteista aiheutuvista riskeistä sekä menetelmistä, joita yhteisöt käyttävät yksilöimään, mittaamaan, tarkastelemaan ja hallitsemaan näitä riskejä. IASB päätti vaatia näiden tietojen esittämistä tilinpäätöksessä ja samalla tasapainottaa nämä kaksi tavoitetta. Johdonmukaiset vaatimukset tulisi koskea kaikkia yhteisöjä, jotta

⁹⁷ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:31-32

tilinpäätöksen käyttäjät saavat vertailukelpoista tietoa riskeistä, joille yhteisöt altistuvat. Lisäksi tilinpäätöksessä esitettävien tietojen laajuus kytkettäisiin yhteisön rahoitusinstrumenttien käytön laajuuteen ja niiden riskeille altistumiseen. Yhteisöt, jotka käyttävät laajasti rahoitusinstrumentteja ja altistuvat niiden aiheuttamille riskeille tulisi esittää tilinpäätöksessä laajempia tietoja kuin yhteisöt, joilla on vähän rahoitusinstrumentteja eivätkä altistu niiden aiheuttamille riskeille.⁹⁸

IASB totesi, että yhteisöt tarkastelevat ja hallitsevat riskejä eritavoin, jolloin tilinpäätöstiedot yhteisöjen riskienhallinnasta eivät todennäköisesti ole vertailukelpoisia. Lisäksi tilinpäätöstiedot yhteisöistä, joiden rahoitusinstrumenttien riskienhallinta on rajallista, olisivat vähäisiä tai olemattomia. Nämä rajoitteet sivuuttaakseen IASB päätti yksilöidä kaikkia yhteisöjä koskevat riskitiedot. Vaadittavat tiedot ovat benchmark tilinpäätösten käyttäjille vertailtaessa riskeille altistumista eri yhteisöjen kesken ja tiedot ovat suhteellisen yksinkertaisia laatia. Yhteisöt, jotka käyttävät kehittyneempiä riskienhallintakeinoja esittävät täten myös tarkempia tietoja.⁹⁹

Useat IFRS 7 -standardin luonnoksen kommentoijat kyseenalaistivat riskeistä vaaditut tilinpäätöstiedot. Heidän mielestään kyseisiä tietoja ei tulisi esittää osana tilinpäätöstä johtuen ensinnäkin tiedon hankalasta ja kalliista tilintarkastuksesta. Toisaalta kyseiset tiedot on erilaisia verrattuna muuhun tilinpäätöstietoon. Tiedot ovat subjektiivisia, tulevaisuuteen suuntautuneita ja perustuvat johdon näkemykseen jolloin informaatio ei kohtaa vertailukelpoisuuden, todenmukaisen esittämisen ja täydellisyyden periaatteita. Lisäksi kyseisten tietojen sisällyttäminen johdon kommentaariin, tilinpäätöksen ulkopuolelle olisi johdonmukaista verrattuna muihin lainkäyttöalueisiin, kuten esimerkiksi Yhdysvaltoihin. Tietojen sisällyttäminen tilinpäätökseen asettaisi IFRS -standardin mukaisesti tilinpäätöksen laativat yhteisöt epäedulliseen asemaan suhteessa vertaisryhmään Yhdysvalloissa.¹⁰⁰

IFRS 7 -standardin kommentoijat osoittivat huolenaiheen eritoten herkkyysanalyysin sisällyttämisestä tilinpäätökseen. Kommentoijien mielestä herkkyysanalyysiä ei voida

⁹⁸ IASB 2005a, IFRS 7:BC40-41

⁹⁹ IASB 2005a, IFRS 7:BC42

¹⁰⁰ IASB 2005a, IFRS 7:BC43

laatia sillä luotettavuuden asteella, mitä tilinpäätöksen tiedoilta edellytetään. Lisäksi herkkyyssanalyysin subjektiivisuus ja hypoteettiset, vaihtoehtoiset arvot voisivat heikentää tilinpäätöksessä esitettyjen käypien arvojen luotettavuutta.¹⁰¹

IASB pohti, josko esitetyt tiedot pitäisi esittää osana johdon antamia tietoja tilinpäätöksen ulkopuolella. IASB huomioi, että standardin luonnoksen kommentoijat olivat yleisesti ottaen samaa mieltä tilinpäätöksessä esitettävien tietojen hyödyllisyydestä, vaikka he eivät hyväksyneet niiden esittämistä osana tilinpäätöstä. IASB mielestä tilinpäätös olisi kuitenkin ollut epätäydellinen ja mahdollisesti harhaanjohtava ilman tilinpäätöstietoja rahoitusinstrumenteista aiheutuvista riskeistä. Täten IASB päätti, että kyseisten tietojen tulee olla osa tilinpäätöstä ja hylkäsi argumentin, jossa esitettiin läpinäkyvyyden lisäämisen asettavan yhteisöt epäedulliseen asemaan. Tiedot antavat paremman varmuuden sijoittajille, antaen merkittävän edun alentamalla yhteisön pääomankustannusta.¹⁰²

IASB huomioi myös, että osa yhteisöistä haluaa mieluummin esittää vaaditut tiedot, yhdessä johdon kommentaarin tai riskiraportin kanssa, joka ei ole osa tilinpäätöstä. Osa yhteisöistä saattaa myös olla velvoitettuja esittämään IFRS 7 -standardien mukaiset tiedot erillisen raportilla, sääntelyviranomaisen vaatimuksesta.¹⁰³ Vaadittavat tiedot on täten annettava joko tilinpäätöksessä tai sisällytettävä siihen siten, että tilinpäätöksessä esitetään ristiviittauksia johonkin muuhun lausuntoon, kuten johdon selvitykseen tai riskiraporttiin, joka on tilinpäätöksen käyttäjien saatavilla samoin ehdoin ja samana ajankohtana kuin tilinpäätös.¹⁰⁴

3.4.1 Laadulliset tiedot

Yhteisön on esitettävä kunkin rahoitusinstrumenteista johtuvan riskin osalta riskit, joille yhteisö on alttiina ja mistä ne johtuvat sekä riskienhallinnan tavoitteet, toteutustavat ja

¹⁰¹ IASB 2005a, IFRS 7:BC44

¹⁰² IASB 2005a, IFRS 7:BC45

¹⁰³ IASB 2005a, IFRS 7:BC46

¹⁰⁴ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:B6

prosessit ja riskin arvioimiseen käytetyt keinot. Lisäksi laadullisissa tiedoissa on esitettävä mahdolliset muutokset kyseisistä asioista edelliseen kauteen verrattuna.¹⁰⁵

3.4.2 Määrälliset tiedot

Yhteisön on esitettävä kunkin rahoitusinstrumenteista johtuvan riskin osalta yhteenveto yhtiön kohdistuvaan riskiin liittyvistä määrällisistä tiedoista tilinpäätöspäivänä. Tietojen on perustuttava informaatioon, joka on annettu sisäisesti yhteisön johtoon kuuluville avainhenkilöille. Lisäksi rahoitusinstrumenteista johtuvien riskien osalta on esitettävä määrälliset tiedot sekä riskikeskittymät¹⁰⁶, elleivät ne käy ilmi yhteenvedossa ilmoitetuista tiedoista.¹⁰⁷ Jos tilinpäätöspäivänä esitetyt määrälliset tiedot eivät kuvasta todenmukaisesti riskejä, joille yhteisö on altistunut kauden aikana, yhteisön on annettava todenmukaisen kuvan antavia lisätietoja.¹⁰⁸ IFRS 7 -standardin soveltamisohjeistuksessa¹⁰⁹ todetaan, että jos yhteisö käyttää useita menetelmiä riskienhallinnassa, yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessä tiedot, jotka on saatu käyttämällä menetelmää tai menetelmiä ja antavat olennaisinta sekä luotettavinta tietoa.

IASB päätti, että tilinpäätöksessä tulee esittää tiedot yhteisön altistumisesta rahoitusinstrumenteista aiheutuville riskeille. Tietojen tulee perustua yhteisön riski näkemykseen ja hallintaan pohjautuen tietoon, joka tuotetaan sisäisesti johtoon kuuluville avainhenkilöille. Tämä lähtökohta antaa hyödyllisen näkökulman siihen miten yhteisö tarkastelee ja hallitsee riskejä. Se perustuu tietoon, jolla on suurempi ennustearvo kuin tiedolla, joka perustuu oletuksiin ja toimintatapoihin joita yhteisö ei käytä. Lähestymistapa on myös tehokkaampi mukautumaan riskienmittaamisen ja -hallinnan menetelmien ja ulkoisten kehitysten muutoksiin. Lähestymistavasta on lisäksi käytännöllistä hyötyä tilinpäätöksen laatijoille, koska se mahdollistaa riskienhallinnassa

¹⁰⁵ Euroopan unioni, IFRS 7:33

¹⁰⁶ Riskikeskittymät johtuvat rahoitusinstrumenteista, joiden ominaispiirteet ovat samanlaiset ja joihin taloudellisten olosuhteiden tai muiden olosuhteiden muutokset vaikuttavat samalla tavalla. Riskikeskittymän tunnistaminen edellyttää johdolta harkintaa sekä yhteisön olosuhteiden huomioon ottamista. (Euroopan unioni 2006, IFRS 7:B8)

¹⁰⁷ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:34

¹⁰⁸ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:35

¹⁰⁹ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:B7

käytetyn tiedon hyväksikäytön.¹¹⁰ IASB pohti myös, josko sen tulisi vaatia määrällistä tietoa keskimääräisestä riskeille altistumisesta tilikauden aikana. Se huomioi, että keskiarvot määrällisestä tiedosta on informatiivisempia, jos tilinpäätöspäivän riskille altistuminen ei ole tyypillistä tilikauden aikana.¹¹¹

Luottoriski

IFRS 7 -standardissa¹¹² mukaan yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään jokaisen rahoitusinstrumenttien ryhmän osalta:

- a) rahamäärä, joka parhaiten kuvaa yhteisön luottoriskin enimmäismäärää tilinpäätöspäivänä ottamatta huomioon saatuja vakuuksia tai muita luottotappioriskiä pienentäviä eriä
- b) kohdassa (a) esitetyn määrän osalta kuvaus vakuudeksi saaduista varoista ja muista luottotappioriskiä pienentävistä eristä
- c) informaatiota sellaisten rahoitusvarojen luottokelpoisuudesta, jotka eivät ole erääntyneitä ja joiden arvo ei ole alentunut
- d) sellaisten rahoitusvarojen kirjanpitoarvo, jotka olisivat muutoin erääntyneet tai joiden arvo olisi alentunut, mutta joiden ehdoista on neuvoteltu uudelleen.

Osa IFRS 7 -standardin luonnoksen kommentoijista totesivat, että tilinpäätöstiedot luottoriskin enimmäismäärästä tilinpäätöspäivänä eivät tarjoa hyödyllistä tietoa, kun yhteisön lainaportfoliossa ei ole tunnistettuja ongelmia ja on epätodennäköistä että vakuus lunastettaisiin. IASB:n mielestä kyseinen tieto tarjoaa kuitenkin tilinpäätöksen käyttäjille yhdenmukaisen mittarin yhteisön altistumisesta luottoriskille. Vaaditut tilinpäätöstiedot ottavat huomioon myös mahdollisuuden, että tappion enimmäismäärälle altistuminen voi erota taseeseen kirjatusta määrästä.¹¹³

¹¹⁰ IASB 2005a, IFRS 7:BC47

¹¹¹ IASB 2005a, IFRS 7:BC48

¹¹² Euroopan unioni 2006, IFRS 7:36

¹¹³ IASB 2005a, IFRS 7:BC49

IASB:n ja kommentojien mukaan tilinpäätöksen käyttäjille hyödyllistä tietoa on luottoriskille alttiina olevien kohteiden määrä, kun käytettävissä oleva vakuus on otettu huomioon. Täten IASB päätti olla vaatimatta tietoa vakuuden käyvästä arvosta. Sen sijaan vaadittiin vakuutena käytetyn arvopaperin ja muiden luotto laadun parannusten kuvaukset. IASB otti huomioon, että kyseinen tilinpäätöstieto ei vaadi yhteisöä määrittämään kaikkien vakuuksien käypiä arvoja ja olisi näin yhteisöä vähemmän rasittava, kuin käypien arvojen määrittäminen.¹¹⁴

IASB huomioi, että tieto luoton laadusta antaa paremman käsityksen omaisuuserän luottoriskistä ja helpottaa käyttäjää arvioimaan, kuinka todennäköistä on tulevaisuudessa kyseisten omaisuuserien arvon alentuminen. Koska tieto tulee vaihtelevaan yhteisöjen välillä, IASB ei määritellyt erityistä menetelmää tämän tiedon antamiseksi, vaan antoi jokaiselle yhteisölle mahdollisuuden muodostaa menetelmä, joka on asianmukainen yhteisön olosuhteissa.¹¹⁵

Rahoitusvaroista, jotka joko ovat erääntyneet tai joiden arvo on alentunut, tulee yhteisön esittää tilinpäätöksessään jokaisen rahoitusinstrumentti ryhmän osalta:¹¹⁶

- a) erittely sellaisten rahoitusvarojen iästä, jotka ovat tilinpäätöspäivänä erääntyneet, mutta joiden arvo ei ole alentunut
- b) erittely rahoitusvaroista, joiden arvo on määritetty alennettavaksi yksittäin tilinpäätöspäivänä, mukaan luettuina ne tekijät, jotka yhteisö otti huomioon määrittäessään, että niiden arvo on alentunut
- c) kohdissa (a) ja (b) esitettyjen määrien osalta kuvaus yhteisön vakuudeksi saamista varoista ja muista luottotappioriskiä pienentävistä eristä sekä, ellei se ole mahdotonta, arvio niiden käyvästä arvosta.

IASB päätti vaatia erilliset tilinpäätöstiedot rahoitusvaroista, jotka joko ovat erääntyneet tai joiden arvo on alentunut, antaakseen tilinpäätöksen käyttäjille tietoa rahoitusvaroista joihin kohdistuu suurin luottoriski. Tämä tieto sisältää rahoitusvarojen ikäanalyysin

¹¹⁴ IASB 2005a, IFRS 7:BC52-53

¹¹⁵ IASB 2005a, IFRS 7:BC54

¹¹⁶ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:37

sekä analyysin niistä rahoitusvaroista, joiden arvon alentuminen on erikseen määritelty tilinpäätöspäivänä. Nämä analyysit antavat tilinpäätöksen käyttäjille tietoa niistä rahoitusvaroista, joiden arvon alentumiseen on suurempi mahdollisuus ja auttaa täten arvioimaan tulevaisuuden arvonalentumistappioiden astetta. Lisäksi analyysit auttavat tilinpäätöksen käyttäjiä ymmärtämään miksi arvon alentuminen tapahtui.¹¹⁷

Jos yhteisö saa kauden aikana rahoitusvaroja tai muita varoja ottamalla omistukseensa vakuudeksi saamansa varat tai lunastamalla muita luottotappioriskiä pienentäviä eriä ja kyseiset varat täyttävät muissa standardeissa asetetut kirjaamista koskevat kriteerit, yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään:¹¹⁸

- a) saatujen varojen luonne ja kirjanpitoarvo
- b) mikäli varat eivät ole helposti vaihdettavissa käteisvaroiksi, menettelytavat varojen luovuttamiseksi tai niiden käyttämiseksi toiminnoissa.

Nämä tiedot vaativat yhteisöä esittämään tiedot niiden omaisuuserien luonteesta ja kirjanpitoarvoista sekä luopumisen menettelytavoista. Omaisuuserät käsittävät ne erät, jotka on saatu ottaen hallintaan vakuus, jota on pidetty arvopaperina tai lunastamalla muita luoton laadun parantamiseen käytettäviä instrumentteja. IASB mielestä tämä tieto on hyödyllistä, koska se tarjoaa tietoa kyseisten tapahtumien esiintymisestä ja yhteisön kyvystä hankkia ja realisoida vakuuden arvo.¹¹⁹

Maksuvalmiusriski

Maksuvalmiusriskin osalta yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään analyysi rahoitusvelkojen erääntymisestä siten, että jäljellä olevat sopimukseen perustuvat erääntymisajat käyvät ilmi. Lisäksi vaaditaan kuvaus siitä, miten se hallitsee näihin liittyvää maksuvalmiusriskiä.¹²⁰ IASB¹²¹ päätti vaatia tilinpäätöstietona rahoitusvelkojen maturiteettianalyysiä, joka tuo ilmi jäljellä olevien sopimusten

¹¹⁷ IASB 2005a, IFRS 7:BC55

¹¹⁸ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:38

¹¹⁹ IASB 2005a, IFRS 7:BC56

¹²⁰ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:39

¹²¹ IASB 2005a, IFRS 7:BC57

eräpäivät. Maksuvalmiusriski esiintyy, kun yhteisöä vaaditaan maksamaan velat odotettua aikaisemmin. Tilinpäätöstiedot aikaisimmasta sopimukseen perustuvasta eräpäivästä tuovat esille pahimman mahdollisen skenaarion.

Osa IFRS 7 -standardin luonnoksen kommentoijista esittivät huolen, että kyseinen sopimusten maturiteettianalyysi ei paljasta odotettua velkojen maturiteettia. Todettiin, että sopimusten maturiteettianalyysi itsessään ei tarjoa tietoa tavallisissa olosuhteissa oletetuista ehdoista tai kuinka yhteisö hallitsee poikkeamia odotetusta maturiteetista. Täten IASB päätti vaatia kuvauksen siitä kuinka yhteisö hallitsee maksuvalmiusriskiään. Kuvaus tulee antaa sopimusten maturiteettianalyysillä.¹²²

Markkinariski

Yhteisön on esitettävä tilinpäätöksessään seuraavat tiedot markkinariskeistä. Herkkyysanalyysi kustakin markkinariskistä, jolle yhteisö on alttiina tilinpäätöspäivänä. Herkkyysanalyysistä on käytävä ilmi, miten kyseisenä päivänä kohtuulliset mahdolliset muutokset asianomaisessa riskimuuttujassa olisivat vaikuttaneet tuloslaskelmaan ja pääomaan. Lisäksi on esitettävä herkkyysanalyysin laatimisessa käytetyt menetelmät ja oletukset sekä käytettyjen menetelmien ja oletusten muutokset edelliseen kauteen verrattuna ja muutosten syyt.¹²³ Jos yhteisö laatii herkkyysanalyysin, josta käyvät ilmi riskimuuttujien väliset riippuvuussuhteet, ja käyttää sitä taloudellisten riskienhallinnassa, se voi käyttää kyseistä herkkyysanalyysiä edellä mainitun analyysin sijasta. Tällöin yhteisön on myös esitettävä tilinpäätöksessään:¹²⁴

- a) selvitys herkkyysanalyysin laatimisessa käytetystä menetelmästä sekä tärkeimmistä muuttujista ja toimitettujen tietojen taustalla olevista perusoletuksista
- b) selvitys käytetyn menetelmän tavoitteesta ja rajoituksista, joita informaatiossa voi tämän seurauksena olla ja joiden vuoksi se ei täysin edusta kyseessä olevien varojen ja velkojen käypää arvoa.

¹²² IASB 2005a, IFRS 7:BC58

¹²³ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:40

¹²⁴ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:41

Kun tilinpäätöksessä esitetty herkkyysanalyysi ei kuvaa rahoitusinstrumenttiin liittyvää riskiä, yhteisön tulee esittää tilinpäätöksessä tämä tieto ja syyt, joiden vuoksi se ei katso herkkyysanalyysien olevan edustavia.¹²⁵

Tilintarkastusyhteisöt pitävät herkkyysanalyysiä haastavimpana uusista liitetietovaatimuksista.¹²⁶ IASB päätti vaatia herkkyysanalyysin kustakin markkinariskistä, koska:¹²⁷

- 1) tilinpäätösten käyttäjät ovat johdonmukaisesti korostaneet herkkyysanalyysin periaatteellista tärkeyttä
- 2) herkkyysanalyysi voidaan esittää kaikkien markkinariskien ja yhteisöjen osalta ja se on suhteellisen yksinkertainen ymmärtää ja laskea
- 3) se sopii kaikille yhteisöille, joilla on rahoitusinstrumentteja ja sitä tukevat tilinpäätöstiedot yhteisön riskienhallinnasta.

IASB huomioi, että yksinkertainen herkkyysanalyysi ei olisi vertailukelpoinen kaikkien yhteisöjen välillä. Tämä johtuu siitä, että herkkyysanalyysien laatimiseen käytetyt menetelmät ja niiden seurauksena saatavat tilinpäätöstiedot vaihtelisivat yhteisön luonteen ja riskienhallinnan järjestelmien monimutkaisuuden mukaisesti.¹²⁸

IASB totesi, että yksinkertainen herkkyysanalyysi, joka esittää muutoksen vain yhdessä muuttujassa omaa rajoitteensa. Analyysi ei välttämättä paljasta herkkyysien poikkeavuuksia tai muuttujien keskinäisten riippuvuuksien vaikutuksia. Ensimmäisen asian voittoakseen IASB päätti vaatia täydentäviä tilinpäätöstietoja, kun herkkyysanalyysi ei havainnollista rahoitusinstrumentin luonteenomaista riskiä. Keskinäisten riippuvuuksien ongelmaan IASB olisi voinut vaatia monimutkaisempaa herkkyysanalyysia, joka ottaa huomioon keskinäiset riippuvuudet riskien välillä. IASB kuitenkin totesi, että vaikka kyseinen tieto olisikin informatiivisempaa, analyysi olisi ongelmallista ja kallista laatia. Sen vuoksi IASB päätti olla vaatimatta kyseistä

¹²⁵ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:42

¹²⁶ PricewaterhouseCoopers 2006b; KPMG 2006; Deloitte 2006

¹²⁷ IASB 2005a, IFRS 7:BC59

¹²⁸ IASB 2005a, IFRS 7:BC59

analyysiä, mutta antoi mahdollisuuden esittää se tilinpäätöksessä vaihtoehtona minimi vaatimuksille, kun johto käyttää sitä riskienhallinnassa.¹²⁹

IFRS 7 -standardin luonnoksen kommentoijat vaativat IASB:a antamaan enemmän ohjeita ja selvennyksiä herkkyyksianalyysistä. Erityisesti selvennyksiä vaadittiin seuraavista asioista:¹³⁰

- 1) mikä on kohtuullisesti mahdollinen muutos olennaisessa riski muuttujassa
- 2) mikä on sopiva yhdistelemisen taso tilinpäätöstiedoissa
- 3) mitä menetelmiä pitäisi herkkyyksianalyysiä laadittaessa käyttää

IASB antoi korkeatasoisen sovellusohjeen siitä, kuinka yhteisön tulisi arvioida kohtuullisen mahdollista muutosta ja mikä on sopiva yhdistelemisen taso tilinpäätöstiedoissa. Lisäksi IASB laati yksinkertaisen esimerkin siitä miltä herkkyyksianalyysin pitäisi näyttää.¹³¹ Soveltamisohjeessa todetaan myös että yhteisö päättää, miten se yhdistelee esitettävät tiedot kokonaisuuksiksi, yhdistämättä kuitenkaan ominaisuuksiltaan erilaisia tietoja riskeistä, jotka aiheutuvat selvästi erilaisista taloudellisista ympäristöistä. Jos yhteisöön kohdistuu vain yhdenlaisia markkinariskejä vain yhdessä taloudellisessa ympäristössä, sen ei pidä esittää eriteltyjä tietoja.¹³²

¹²⁹ IASB 2005a, IFRS 7:BC60

¹³⁰ IASB 2005a, IFRS 7:BC62

¹³¹ IASB 2005a, IFRS 7:BC64

¹³² Euroopan unioni 2006, IFRS 7:B17

4 CASETUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Casetutkimuksen tavoitteet

Tutkielman empiria-osassa pyritään selvittämään, miten case-yritykset ovat valmistautuneet IFRS 7 -standardin käyttöönottoon sekä mitä vaikutuksia ja haasteita standardin vaatimukseen vastaaminen aiheuttaa rahoitusinstrumenttien riskienhallintaan ja riskien tilinpäätösraportointiin. Empiirisessä osassa pyritään erityisesti selvittämään case-yritysten haasteet ja vaikutukset rahoitusinstrumenttien riskien ja riskienhallinnan sisäisessä ja ulkoisessa raportoinnissa. Lisäksi pyritään saamaan näkemys siitä, miten rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan laajempaan läpinäkyvyyteen suhtaudutaan. Näitä haasteita ja vaikutuksia peilataan IFRS 7 -standardin päätöksentekoperusteisiin, tilintarkastusyhteisöjen standardia koskeviin kommentaareihin sekä riskienhallinnan raportoinnin tutkimuksiin.

4.2 Casetutkimuksen toteuttaminen

4.2.1 Case-yritysten valinta

Tutkimusongelmien valossa case-yrityksiksi tuli valita yrityksiä, jotka käyttävät liiketoiminnassaan laajasti rahoitusinstrumentteja ja toisaalta yrityksiä joilla on pitkäaikaista kokemusta IFRS-standardien mukaisesta tilinpäätösraportoinnista. Suomessa kyseisiä yrityksiä edustavat kansainväliset pörssiin listautuneet yritykset.

Case-yritykset valittiin yhteistyössä PricewaterhouseCoopers Oy:n Treasury Assurance -osaston rahoitusasiantuntijoiden kanssa. Case-yrityksiksi valittiin yrityksiä, joiden aikaisemmasta rahoitusinstrumenttien tilinpäätösraportoinnista oli tietämystä ja joiden voitiin olettaa perehtyneen kattavasti IFRS 7 -standardin sisältöön. Haastattelupyynnöitä

lähetettiin kaiken kaikkiaan 8 yritykseen, joista 3 yritykseltä saatiin myöntävät vastaukset haastatteluihin osallistumisesta. Haastatteluihin kieltävästi vastanneet yritykset vetosivat perehtymättömyyteensä IFRS 7 -standardin osalta.

4.2.2 Tutkimusaineiston kuvaus

Casetutkimus toteutettiin teemahaastatteluna. Finnairilta haastateltiin rahoitusjohtaja Mika Stirkkistä, Outokummulta rahoitusjohtaja Juha Hakalaa ja Stora Ensolta konsernilaskennan varajohtaja Henri Bergiä, Middle Office Manager Patrik Wahlroosia sekä Treasury Manager Petteri Kärnä. Haastateltavien henkilöiden asiantuntemusta rahoitusinstrumenteista ja IFRS 7 -standardeista kysyttiin teemahaastattelu kysymyksessä 1. Teemahaastattelu kysymykset löytyvät liitteestä 1.

Finnairin rahoitusjohtaja Mika Stirkkisen rahoitusinstrumenttien asiantuntemusta ja hallintaa kuvaa hänen vastuu Finnair Oyj:n rahoitusinstrumenttien käytöstä ja niihin liittyvästä konsernin sisäisestä ja ulkoisesta raportoinnista. Hän on työskennellyt Finnairilla 7 vuotta rahoitusosastolla ja näistä viimeiset kaksi vuotta rahoitusjohtajana. Kokonaisuudessaan hän on työskennellyt rahoitusosalalla 12 vuotta. Outokummun Juha Hakalan asiantuntemusta rahoitusinstrumenteista kuvaa hänen toimenkuvansa Outokumpu Oyj:n rahoitusjohtajana. Hän vastaa Outokumpu konsernin rahoitusosastosta sekä IFRS-standardien mukaisesta tilinpäätösraportoinnista yhteistyössä laskentaosaston kanssa. Stora Enson Henri Berg on työskennellyt konsernilaskennan varajohtajana 2 vuotta sekä 7 vuotta Business Controllerina rahoitusosastolla. Varajohtajana hän vastaa IFRS-standardien mukaisesta tilinpäätösraportoinnista. Patrik Wahlroos on toiminut Middle Officessa 6 vuotta työskennellen pääasiallisesti rahoitusinstrumenttien arvostusprosessien parissa. Petteri Kärnä toimii Stora Ensolla arvonlaskennan sekä riskienhallinnan tietojärjestelmä puolella. Rahoitusinstrumenttien piirissä hän on työskennellyt yli 10 vuotta.

4.3 Case-yritysten esittely

Finnair Oyj

Finnair on yksi maailman vanhimmista edelleen toimivista lentoyhtiöistä. Yhtiö perustettiin 1.11.1923. Vuonna 2006 Finnair kuljetti ennätykselliset lähes yhdeksän miljoonaa matkustajaa. Finnair-konsernin toimialat ovat reitti- ja lomalentotoiminta, tekniset ja maapalvelut sekä catering-toiminta, matkatoimistoala sekä matkailualan tieto- ja varauspalvelu. Finnair-konsernin henkilöstön määrä on noin 9 700. Tytäryhtiöt toimivat lentoliikennettä tukevilla tai siihen läheisesti liittyvillä toimialoilla. Finnair Oyj:n osakkeista omistaa Suomen valtio 55,8 %. Muut osakkeet jakautuvat vakuutusyhtiöiden, yritysten ja yksityisten kesken. Ulkomaalaisomistuksessa Finnairin osakkeista on noin 42 %. Finnairin reittiverkko ulottuu ulkomailla aikataulukaudesta riippuen yli 50 kohteeseen. Kotimaassa Finnairilla on lentoja kaikkiaan 15 kohteeseen. Kotimaan lentoverkko on yksi maailman tiheimmistä verrattuna asukasmäärään. Säännöllisen reittiliikenteen lisäksi Finnairilla on lomalentoja yli 60 kohteeseen.¹³³

Riskienhallinta Finnairissa on osa konsernin johtamistoimintaa ja kohdistuu ensisijaisesti riskeihin, jotka uhkaavat konsernin liiketoiminnan tavoitteita. Liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntämiseksi Finnair on valmis ottamaan hallittuja ja harkittuja riskejä ottaen huomioon yhtiön riskinkantokyky. Sitä vastoin esimerkiksi lentoturvallisuusasioissa Finnair ei ota riskejä. Finnairissa riskienhallinta tarkoittaa järjestelmällistä ja ennakoivaa tapaa analysoida ja hallita toimintaan liittyviä mahdollisuuksia ja uhkia. Riskit on luokiteltu strategisiin, operatiivisiin, taloudellisiin ja vahinkoriskeihin. Riskienhallinnan menetelmät on yhtenäistetty Finnair-konsernin riskien tunnistamiseksi ja luokittelemiseksi. Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat konsernin riskienhallintastrategiasta ja -periaatteista sekä strategisten tavoitteiden saavuttamista uhkaavien riskienhallinnasta. Toimitusjohtaja vastaa siitä, että riskienhallinta on muilta osin asianmukaisesti järjestetty. Liiketoimintayksiköiden

¹³³ Finnair Oyj vuosikertomus 2006

johtajat ja tytäryhtiöiden toimitusjohtajat vastaavat vastualueidensa riskienhallinnasta.¹³⁴

Finnair-konsernin liiketoiminnan luonne altistaa yhtiön valuutta-, korko-, luotto- ja likviditeettiriskeille sekä lentopetrolin hintariskeille. Konsernin politiikkana on rajata näiden riskien vaikutusta kassavirtaan, tulokseen ja omaan pääomaan. Rahoitusriskienhallinta perustuu Finnair Oyj:n hallituksen hyväksymään riskienhallintapolitiikkaan, jossa määritellään kullekin riskityypille sallitut minimi ja maksimitasot. Rahoitusriskienhallintaa ohjaa ja valvoo rahoitusriskien ohjausryhmä. Rahoitusriskienhallinnan käytännön toteutus on keskitetty Finnair-konsernin rahoitusosastolle. Yhtiö käyttää valuutta-, korko- ja lentopetrolipositioiden hallinnoimisessa eri johdannaisinstrumentteja, kuten termiinejä, koronvaihtosopimuksia ja optioita. Finnair Oyj on listattuna Helsingin pörssissä sekä vuodesta 1995 lähtien Lontoon pörssissä.¹³⁵

Outokumpu Oyj

Outokumpu on kansainvälinen ruostumattomaan teräkseen keskittyvä yhtiö. Outokummun visionamme on olla kiistaton ykkönen ruostumattomassa teräksessä ja perustaa menestys toiminnalliseen erinomaisuuteen. Outokummun asiakkaat muodostuvat useasta eri toimialasta ympäri maailmaa. Asiakkaat koostuvat prosessiteollisuudesta ja teollisuuden koneistorakentamisesta ja kuljetusalan, elektroniikan ja tietotekniikan sekä elintarvikealan ja kotitalouksien asiakkaista. Outokumpu toimii noin 30 maassa ja työllistää runsaat 8 000 henkilöä. Konsernin liikevaihto vuonna 2006 oli 6,2 miljardia euroa, mistä noin 95 prosenttia tuli Suomen ulkopuolelta. Pääkonttori sijaitsee Espoossa. Outokumpu Oyj on ollut listattuna Helsingin Pörssissä vuodesta 1988.¹³⁶

Outokumpu noudattaa yhtiön hallituksen hyväksymää riskienhallintapolitiikkaa, jossa määritellään riskienhallinnan tavoitteet, lähestymistavat ja vastualueet. Riskienhallinta

¹³⁴ Finnair Oyj vuosikertomus 2006

¹³⁵ Finnair Oyj vuosikertomus 2006

¹³⁶ Outokumpu Oyj vuosikertomus 2006

tukee konsernin strategiaa ja liiketoiminnan tavoitteita sekä määrittää tasapainoisen riskiprofiilin osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien kuten asiakkaiden, tavarantoimittajien, henkilöstön ja rahoittajien näkökulmasta. Outokumpun rahoitusriskit muodostuvat markkina-, likviditeetti- ja luottoriskeistä. Eräs keskeisistä markkinariskeistä on ruostumattoman teräksen raaka-aineena käytettävän nikkelin hinta. Suuri osa nikkelin hintavaihtelun aiheuttamasta riskistä siirtyy tuotteen perushinnan päälle laskettavan seosainelisan muodossa asiakkaalle. Lyhyellä aikavälillä nikkelin hintamuutoksilla voi olla vaikutusta Outokumpun tulokseen. Hintavaihtelulla on myös merkittävä vaikutus konsernin käyttöpääomaan.¹³⁷

Outokumpu konsernin rahoitusriskienhallinnan tavoitteena on vähentää rahoitusmarkkinoiden hintavaihteluista ja muista epävarmuustekijöistä aiheutuvia tulos-, tase- ja rahavirtavaikutuksia sekä varmistaa riittävä maksuvalmius. Outokumpun hallitus on hyväksynyt riskienhallintapolitiikan, jossa määritellään muun muassa vastuut, riskienhallintaprosessi ja muut konsernin riskienhallinnan pääperiaatteet. Hallitus seuraa myös riskienhallinnan toteutumista. Toimitusjohtaja ja johtoryhmä ovat hyväksyneet rahoitusriskienhallinnan tarkemmat toimintaperiaatteet. Toimitusjohtaja ja johtoryhmä hyväksyvät konsernin riskienkantokykyyn perustuvat riskilimiitit ja valvovat riskienhallinnan toteuttamista. Konsernin talous- ja rahoitusjohtaja on vastuussa rahoitusriskienhallinnan toteuttamisesta ja kehittämisestä. Rahoitusriskit jaetaan markkina-, luotto- ja likviditeettiriskeihin. Liiketoimintayksiköt suojaavat tunnistamansa rahoitusriskit konsernin rahoitustoiminnon kanssa, joka tekee pääosan konsernin ulkoisista rahoitussopimuksista pankkien ja muiden rahoituslaitosten kanssa. Konsernin rahoitustoiminto vastaa myös tiettyjen konsernitason riskien kuten korko- ja translaatoriskin hallinnasta. Nikkelijohdannaiskaupasta vastaa konsernin raaka-aineysikkö ja sähköjohdannaiskaupasta energiayksikkö. Riskienhallintatoiminto hankkii merkittävän osan konsernin vakuutuksista. Tärkeimpiä vakuutuslajeja ovat omaisuus- ja keskeytysriskit, vastuuriskit ja luottoriskit. Osan riskeistä vakuuttaa konsernin oma vakuutusyhtiö.¹³⁸

¹³⁷ Outokumpu Oyj vuosikertomus 2006

¹³⁸ Outokumpu Oyj vuosikertomus 2006

Stora Enso Oyj

Stora Enso kuuluu maailman johtaviin metsäteollisuusyhtiöihin. Stora Enson päätuotteet ovat paino- ja hienopaperit, pakkauskartongit sekä puutuotteet. Stora Enson liikevaihto oli 14,6 miljardia euroa vuonna 2006. Konsernin palveluksessa on noin 44 000 henkilöä yli 40 maassa viidellä mantereella. Stora Enson vuotuinen tuotantokapasiteetti on 16,5 miljoonaa tonnia paperia ja kartonkia sekä 7,4 miljoonaa kuutiometriä sahattuja puutuotteita. Sahatuista puutuotteista 3,2 miljoonaa kuutiometriä on jatkojalosteita. Stora Enson pääasialliset asiakkaat ovat yrityksiä. Konsernilla on maailmanlaajuinen myynti- ja markkinointiverkosto, minkä ansiosta asiakkaita pystytään palvelemaan paikallisesti. Asiakkaita ovat kustantamot, painotalot ja tukkurit sekä pakkaus-, puusepän ja rakennusteollisuus pääasiassa Euroopassa, Pohjois-Amerikassa ja Aasiassa. Stora Enso keskittyy toiminnan laajentamiseen kasvavilla markkinoilla Kiinassa, Etelä-Amerikassa ja Venäjällä. Stora Enson osakkeet noteerataan Helsingin, Tukholman ja New Yorkin arvopaperipörsseissä.¹³⁹

Stora Enson rahoitusriskienhallinnan tavoitteena on pienentää tulospäätöksiä ja lisätä ennustettavuutta rahoitusinstrumenttien avulla. Stora Enso on määritellyt rahoitusriskienhallinnan tavoitteet ja periaatteet erillisessä rahoitusriskipolitiikassa. Politiikka tarkistetaan säännöllisesti ja sen hyväksyy Stora Enson hallitus. Sen noudattamista valvotaan sisäisten kontrollien avulla ja sisäisen tarkastuksen toimesta. Stora Enso altistuu erilaisille markkinariskeille kuten valuuttakurssi-, varainhankinta-, korko- ja vastapuoliriskeille. Stora Enso mittaa rahoitusriskejä päivittäin useilla tasoilla eri menetelmiä käyttäen. Stora Enso on alttiina erilaisille rahoitusmarkkinariskeille, joita konsernin tulee hallita talous- ja tarkastuskomitean ja hallituksen hyväksymien toimintatapojen mukaisesti. Päämääränä on kustannustehokas konserniyrittäjien varainhankinta ja tuloksen heilahteluiden vaimentaminen rahoitusinstrumenttien avulla. Pääasialliset rahoitusriskit ovat varainhankintariski, korkoriski, valuuttariski ja hyödykkeiden, erityisesti energian, hintariski.¹⁴⁰

¹³⁹ Stora Enso Oyj vuosikertomus 2006

¹⁴⁰ Stora Enso Oyj vuosikertomus 2006

5 IFRS 7 -STANDARDIN VAIKUTUKSET JA HAASTEET CASE-YRITYKSISSÄ

5.1 IFRS 7 -standardiin siirtyminen

Yhteisön on sovellettava IFRS 7 -standardia 1.1.2007 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla. Standardissa kuitenkin todetaan, että aikaisempi soveltaminen on suositeltavaa ja tästä on annettava tieto tilinpäätöksessä. Jos yhteisö soveltaa IFRS 7 -standardia aikaisemmin kuin 1.1.2007 alkavalla kaudella, sen ei tarvitse esittää vertailutietoja rahoitusinstrumenteista johtuvien riskien luonnetta ja laajuutta koskevien tilinpäätöstietojen osalta.¹⁴¹

Tutkimuksen case-yritysten osalta IFRS 7 -standardin vaatimien tilinpäätöstietojen esittäminen aloitetaan vuoden 2007 vuosikertomuksissa. Vuoden 2006 aikana yrityksillä oli tavoitteena saada vertailutiedot vuoden 2006 osalta valmiiksi, jotta standardiin siirtyminen sujuu mahdollisimman vaivattomasti. Haastateltujen yritysten vuoden 2006 vuosikertomuksissa on todettu IFRS 7 -standardin vaikutuksista seuraavasti:

Finnair Oyj: IFRS 7 edellyttää aiempaa laajempien liitetietojen esittämistä rahoitusinstrumenttien merkityksestä yhteisön taloudelliseen asemaan ja tulokseen. Standardi edellyttää kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tietojen esittämistä yhteisön altistumisesta rahoitusinstrumenteista aiheutuville riskeille ja se sisältää minimivaatimukset luotto-, maksuvalmius- ja markkinariskiä koskevista liitetiedoista. Lisäksi se sisältää vaatimuksen herkkyyksianalyysin esittämisestä markkinariskin osalta. Konsernin arvion mukaan IFRS 7:n käyttöönotto vaikuttaa lähinnä konsernin tulevan tilinpäätöksen liitetietoihin, kuten markkinariskien herkkyyksien esittämiseen.¹⁴²

¹⁴¹ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:33,34

¹⁴² Finnair Oyj vuosikertomus 2006

Outokumpu Oyj: Outokumpu soveltaa vuoden 2007 alusta lähtien uutta standardia IFRS 7 Rahoitusinstrumentit: Tilinpäätöksessä esitettävät tiedot, sekä muutosta standardiin IAS 1 Tilinpäätöksen esittäminen, joka koskee tilinpäätöksessä esitettäviä pääomatietoja. Näillä muutoksilla on vaikutusta ainoastaan konsernitilinpäätöksen liitetietoihin, ja myös vertailuvuoden liitetiedot tullaan oikaisemaan.¹⁴³

Stora Enso Oyj: IFRS 7, Rahoitusinstrumentit: Tilinpäätöksessä esitettävät tiedot - standardin ja standardia IAS 1, Tilinpäätöksen esittäminen - Tilinpäätöksessä esitettävät pääomatiedot koskevan muutoksen soveltaminen on pakollista konsernin tilinpäätöksissä 1.1.2007 alkaen tai sen jälkeen. Tämän standardin ja muutoksen käyttöönotto lisää rahoitusinstrumenttien liittyviä liitetietoja. Standardi ei kuitenkaan vaikuta konsernin rahoitusinstrumenttien luokitteluun ja arvostukseen.¹⁴⁴

Vaikka case-yrityksissä uuteen standardiin perehtyminen aloitetaan viimeistään vuoden 2006 aikana, oli yritysten perehtyneisyydessä selkeitä eroja. Outokummussa standardiin perehtyminen oli aloitettu jo vuoden 2005 loppupuolella, jolloin oli tehty alustavat arviot standardin vaikutuksista. Lisäksi oli tehty selvitys vaadittavista toimenpiteistä, jotta standardin vaatimuksiin pystytään vastaamaan standardin astuessa voimaan. Vuoden 2006 alkupuolella oli perehdytty laajemmin standardin vaatimuksiin ja yrityksessä oli aloitettu IFRS 7 -projekti. Outokummun Juha Hakala totesikin Outokummun IFRS 7 -projektista seuraavasti:

”...alustavat tutustumiset standardiin ja suositusten arviointi on tehty viimevuoden lopulla ja silloin me arvioitiin ja suositeltiin, että meidän tulis aloittaa projekti nyt Q2:n aikana tänä vuonna ja niin että se projekti olis päättynyt vuoden loppua. Me ollaan tämmöinen IFRS 7 projekti käynnistetty joitakin viikkoja sitten, muodostettu siihen ohjausryhmä ja crossfunktional -tiimi eli meillä on laskentapuolelta, rahoituspuolelta ja riskienhallintapuolelta siinä henkilöitä mukana ja tavoitteena meillä on että projekti antaa loppuraportin tai on täysin valmis ensimmäinen joulukuuta 2006.”

¹⁴³ Outokumpu Oyj vuosikertomus 2006

¹⁴⁴ Stora Enso Oyj vuosikertomus 2006

Stora Ensolla ja Finnairilla standardin vaatimukseen perehtyminen oli vähäisempää. Stora Ensolla oli alustavat selvitykset tehty, sekä kartoitettu IFRS 7 -standardin vaatimuksia. Tarkempaa suunnitelmaa standardiin siirtymisestä ja sen aiheuttamista toimenpiteistä ei kuitenkaan vielä haastatteluiden ajankohtana ollut. Finnairilla oli käyty alustavia keskusteluita tilintarkastusyhteisön neuvontaosaston kanssa standardin tuomista muutoksista ja haasteista. Finnairilla ja Stora Ensolla standardin vaatimusten ja suositusten arviointiin keskitytään laajemmin vuoden 2006 loppupuolella ja vuoden 2007 alussa.

5.2 IFRS 7 -standardin vaikutukset ja haasteet sisäisessä raportoinnissa

5.2.1 Standardin aiheuttamat resurssiongelmat

Case-yritysten mielestä IFRS 7 -standardi asettaa haasteita yritysten rajallisille resursseille. Lainsäädännön vaatimukset ovat viime vuosina lisääntyneet listautuneilla yrityksillä ja näitä vaatimuksia myös IFRS 7 -standardi osaltaan lisää. Lainsäädännöstä on tullut resursseja vievä asia ja tämä nähtiin negatiivisena asiana myös IFRS 7 -standardin kohdalla. IFRS 7 -standardin uudet vaatimukset vaativat yrityksiltä panostuksia, eikä standardin vaatimuksia ole mahdollista sivuuttaa kevyesti. Uusiin vaatimukseen vastaaminen vaatii enemmän resursseja tilanteessa, jossa resurssien määrä yrityksissä on hyvin tarkasti arvioitu. Nämä resurssiongelmat eivät niinkään liity budjettiin tai henkilömäärään, vaan enemmänkin rahoitus ja IFRS-osaajien laadulliseen niukkuuteen. Standardin vaatimukseen vastaaminen nähtiin kuitenkin vain yhtä tilikautta kuormittavana. Kun standardia koskevat selvitykset ja sisäiset prosessit saadaan automatisoitua, standardin vaatimukseen vastaaminen tulee olemaan yksinkertaisempaa. Haasteellisena vaiheena pidettiin ensimmäistä tilikautta, jolta IFRS 7 -standardin vaatimat tilinpäätöstiedot tullaan esittämään.

Case-yrityksiltä kysyttiin, minkälaiset ovat yritysten sisäiset resurssit vastaamaan standardin vaatimiin tilinpäätöstietoihin. Sisäisten henkilöresurssien todettiin olevan

riittäväällä tasolla, jotta IFRS 7 -standardin vaatimuksiin pystytään vastaamaan. Yhtiöiden mahdolliset resurssihaasteet liittyvät IFRS-, rahoitus- ja tietotekniikka osaamiseen. Outokummun Juha Hakala totesi, ettei standardilla tule olemaan vaikutusta yrityksen sisäisiin resursseihin. Meneillään oleva IFRS 7 -projekti tehdään yhteistyössä talousosaston kanssa, joka Outokummussa nähdään ehdottomana edellytyksenä projektin onnistumiselle. Kummallakaan rahoitus- tai talousosastolla ei ole riittävää osaamista tai resursseja projektin läpiviemiseen. Outokummun Juha Hakala totesikin, ettei resurssien määrällinen vaan laadullinen niukkuus on uhkana kyseisille projekteille:

”...moni muukin yritys treasurissa kamppailee resurssiongelmien kanssa, mutta ne resurssi ongelmat ei välttämättä liity budjettiin tai henkilömäärään vaan se on enemmänkin tällainen laadullinen niukkuus, että osaavia henkilöitä ja erityisosaamista on hankala saada tänä päivänä eli se on se ongelma.”

Stora Ensolla vastaavasti todettiin, että resursseja yritykseltä löytyy, mutta standardin vaikutukset tulevat näkymään roolien muuttumisena sekä ajan uudelleen allokointina. Stora Enson Henri Berg totesikin, että IFRS 7 -standardi ei saa viedä resursseja muulta työltä, vaan aikaa pitää löytyä myös muulle raportoinnille, ei pelkästään IFRS 7 -standardiin vastaamiselle.

5.2.2 Sisäinen raportointi ja raportointijärjestelmät

Deloitte¹⁴⁵ mielestä sisäinen raportointi tulee asettaa tarkastuksen ja vertailun alle valmistauduttaessa ja vastattaessa IFRS 7 -standardin haasteisiin. Yritysten tulisi arvioida nykyinen ylimmän johdon raportointijärjestelmä, menettely- ja toimintatavat, riskikehikot sekä johtoon kuuluville avainhenkilöille tuotetun määrällisen tiedon laajuus ja luonne. Sisäisen arvioinnin perusteella yritysten tulisi vastata seuraaviin haasteisiin:

¹⁴⁵ Deloitte 2006

1. kestäkö sisäinen raportointi ulkoisen tarkastuksen ja
2. miten sisäisessä raportoinnissa onnistutaan vertailtaessa muihin samanlaisiin yhteisöihin

Sisäiset raportointijärjestelmät rahoitusinstrumenttien riskien mittaamiseen ja -hallintaan todettiin olevan riittävällä tasolla, jotta yritykset pystyvät vastaamaan standardin vaatimuksiin. Toiminnallisesti standardin vaatimat tilinpäätöstiedot saadaan raportointijärjestelmistä. Yksittäisiä ongelma-alueita, esimerkiksi luottoriskien konsentraatioiden identifioinnissa voi esiintyä, mutta suurelta osin yritysten tietojärjestelmät ovat standardin vaatimalla tasolla. Stora Ensolla todettiin, että ongelmia tulee ensisijaisesti aiheuttamaan tiedon keruu rahoituksen tietojärjestelmistä tilinpäätöksen laadinnan järjestelmiin. Tähän ovat myös tilintarkastusyhteisöt kiinnittäneet huomiota. Deloitte¹⁴⁶ IFRS 7 -artikkelissa todetaan, että kirjanpito- ja rahoitustoimintojen pitää varmistaa, että sisäisen raportoinnin luonne ja laajuus on asianmukaista ja merkityksellistä, koska raportit luovat perustan tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin. Tämä tulee Deloitte mukaan johtamaan tiiviimpään kommunikointiin kirjanpito- ja rahoitustoimintojen kesken, jotta johdonmukaisuus sisäisen ja ulkoisen raportoinnin välillä saavutetaan.

IFRS 7 -standardi¹⁴⁷ vaatii yhteisöä esittämään kunkin rahoitusinstrumenteista aiheutuvan riskin osalta riskienhallinnan tavoitteet, toteutustavat ja prosessit ja riskin arvioimiseen käytetyt keinot. Rahoitus- ja talousjohdon käsitykset nykyisten tilinpäätöstietojen riittävydestä riskienhallinnan tavoitteiden, toteutustapojen ja prosessien osalta vaihtelivat. Stora Enso on listattu New Yorkin pörssissä ja kuuluu näin ollen yrityksiin, joiden osakkeet on listattu USA:n arvopaperimarkkinoita valvovan SEC:n¹⁴⁸ valvonnan alaisessa pörssissä. Yritysten, joiden osakkeet on listattu USA:n arvopaperimarkkinoita valvovan SEC:n alaisessa pörssissä, on täytettävä Sarbanes-Oxley -lain vaatimukset. SOX¹⁴⁹-laissa vaaditaan jo nyt IFRS 7 -standardin vaatimat tiedot rahoitusinstrumenttien riskienhallintaan ja -mittaamiseen asetetuista tavoitteista,

¹⁴⁶ Deloitte 2006

¹⁴⁷ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:33

¹⁴⁸ Securities and Exchange Commission

¹⁴⁹ Sarbanes-Oxley -yrityslaki velvoittaa SEC-listautuneita yhtiöitä varmistamaan taloudelliseen raportointiin liittyvien sisäisten kontrollijärjestelmien toimivuuden. (KHT-yhdistyksen WWW-sivusto)

toteutustavoista ja prosesseista, joten kyseiset tiedot ovat jo osa Stora Enson tilinpäätösinformaatiota.

Outokummulla rahoitusinstrumenttien riskienhallinnan tavoitteiden, toteutustapojen ja prosessien osalta on määritelty organisaatio ja roolit, sekä pyritty määrittelemään keskeiset käsitteet ja toimintarajat. Mittaamisen osalta, prosesseja ei kuitenkaan ole laajasti standardoitu tai määritelty. Outokummun Juha Hakalan mielestä nyt raportoiduilla tiedoilla kerrotaan kuitenkin laajasti siitä, miten riskienhallinta on yrityksessä onnistunut. Finnairilla on rahoituspolitiikka, jonka mukaan toimitaan, mutta sen riittävydestä IFRS 7 -standardin vaatimuksiin ei oltu aivan varmoja. Finnairilla rahoituspolitiikka laaditaan rahoitustoiminnon osalta ja se hyväksytään konsernin hallituksessa. Riskienhallintaa toteutetaan kyseisessä rahoituspolitiikassa määriteltyjen riskimittareiden avulla.

5.2.3 Sisäisen raportoinnin laajuus

Haastatteluissa kysyttiin, kuinka laajaa yritysten sisäinen raportointi rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä on tällä hetkellä. Haastatteluiden tuloksena selvisi, että yritysten sisäisen riskiraportoinnin laajuus vaihtelee merkittävästi. Stora Ensolla laaditaan päivittäin rahoitusyksikön johdon käyttöön tarkoitettu riskiraportti, jossa eritellään suhteellisen laajasti valuuttoihin, korkoihin, tiettyihin hyödykkeisiin ja likviditeettiin, liittyvät riskipositiot sekä riskeihin liittyvät tunnusluvut ja skenaarit. Kuukausittain ylimmälle johdolle laaditaan niin sanottu punainen kirja, jossa esitetään muutamia tärkeimpiä rahoitusinstrumentteihin liittyviä positioita ja tulosvaikutuksia. Riskeihin liittyviä tunnuslukuja esitetään kuitenkin kyseisessä raportissa suppeasti. Kvartaaleittain ylimmälle johdolle toimitetaan laajempi riskiraportti, joka sisältää enemmän myös riskeihin liittyviä tunnuslukuja.

Outokummulla ylimmälle johdolle toimitetaan kvartaaleittain laaja riskiraportti. Riskiraportissa on katsaus kokonaisvaltaisesta riskienhallinnasta eli liiketoimintariskeistä sekä lyhyt katsaus operatiivisista ja rahoitusriskeistä. Outokummun Juha Hakala totesikin riskiraportin laajuudesta seuraavasti:

”Riskiraportti on laaja, mutta sitten, kun se on näin laaja, niin ei voida mennä mihinkään hirveän syvälle, mutta sitten ei ehkä ole tarkoituskaan kun se on ylimmän johdon raportti kvartaaleittain.”

Outokummun Juha Hakala totesi lisäksi, että informaatiota, jota tullaan laatimaan IFRS 7 -standardin perusteella, ei vielä haastattelun hetkellä tuoteta johtoon kuuluville avainhenkilöille. Outokummulla ylimmälle johdolle tuotetaan riskitietoa kokonaisvaltaisesti. Tosin rahoitusinstrumentteihin liittyvät riskit ja niiden alla olevat positiot ovat Outokummun raportoinnissa olleet pienemmällä painotuksella. Outokummulla ei ole raportoitu sisäisesti pelkästään rahoitusinstrumenttien arvoherkkyyksiä vaan raportointi on keskittynyt positiotietoihin eli alla olevaan riskiin ja siihen, kuinka paljon siitä on suojattu.

Finnairilla rahoitusinstrumenttien sisäinen raportointi on huomattavasti suppeampaa. Ylimmälle johdolle raportoidaan yhden sivun raportilla. Kerran kuukaudessa toimitettavassa raportissa käsitellään olennaiset asiat likviditeetti- ja taseasemasta, lentopetroliriskin ja valuutan suojausasteesta sekä korkotilanteesta. Raportilla mitataan jokaista riskiä yhdellä mittarilla.

Vastaukset ovat linjassa PricewaterhouseCoopers:n¹⁵⁰ ERM¹⁵¹ tutkimuksen tulosten kanssa. Kyselyn eräs aihealue oli sisäisen raportoinnin laajuus. Tutkimuksen mukaan, haastatelluista yrityksistä yli 60 % raportoi yrityksen riskeistä ylimmälle johdolle säännöllisesti ja lähes yhtä suuriosa epäsäännöllisesti. Kuitenkin vain 10 % kyselyyn vastanneista yrityksistä sisällyttää riskiraportoinnin osaksi jatkuvaa johdon raportointia. Verrattuna aikaisempaan vuonna 2004 PricewaterhouseCoopers:n¹⁵² tekemään tutkimukseen, on yleinen suuntaus riskiraportoinnissa ollut kohti säännöllistä ylimmän johdon riskiraportointia. Tutkimuksen mukaan ylimmälle johdolle säännöllisesti raportoivien yritysten määrä on kaksinkertaistunut kahden vuoden aikana.

¹⁵⁰ PricewaterhouseCoopers 2006, 10

¹⁵¹ Enterprise Risk Management

¹⁵² PricewaterhouseCoopers 2004

Rahoitus- ja talousjohdolta kysyttiin, pitävätkö he sisäistä rahoitusinstrumentteihin liittyvää raportointiaan jo nyt riittävän laajana täyttääkseen standardin vaatimukset. Finnairilla standardin vaatimukseen ei haastatteluiden ajankohtana ollut laajemmassa mittakaavassa perehdytty, jolloin sisäisen raportoinnin riittävyttä oli hankala arvioida. Tilintarkastusyhteisön kanssa oli raportoinnin riittävydestä alustavasti keskusteltu, ja keskusteluiden pohjalta nykyisen raportoinnin riittävyttä ei suoranaisesti kiistetty, mutta raportointiin odotettiin silti tulevan lisäyksiä.

Outokummun Juha Hakala totesi, että sisäistä raportointia ei tule laajentaa vaan enemmänkin keskittyä raportointi kontrollien toimimiseen ja panostaa kirjausketjun täydellisyyteen. Raportoinnin laajentamisesta Juha Hakala totesikin seuraavasti:

”Lisäraportointi on sisäisille yksiköille lisää työtä ja meidän pitää pystyä hyvin perustelevaan tietojen kerääminen yksiköiltä, ettei me missään tapauksessa kerätä mitään turhaa tietoa sieltä.”

Stora Ensolla viitattiin SOX -lain vaatimukseen. SOX -lain mukaisesti raportointi on jo nyt, tilintarkastuksen perusteella riittävän laajaa täyttääkseen myös IFRS 7 -standardin asettamat vaatimukset. Stora Enson Henri Berg kuitenkin totesi, että standardin vaatimukset sisäisen raportoinnin laajuudelle ovat erittäin suppeat, ja näiden määrittelyihin toivottiinkin parannusta ja selvennystä.

5.3 IFRS 7 -standardin vaikutukset ja haasteet ulkoisessa raportoinnissa

5.3.1 Sisäisen ja ulkoisen raportoinnin yhteensovittaminen

IFRS 7 -standardi vaatii, että tilinpäätöstiedot rahoitusinstrumenteista aiheutuvista riskeistä ja riskienhallinnasta perustuvat informaatioon, joka on annettu sisäisesti

yhteisön johtoon kuuluville avainhenkilöille¹⁵³. Case-yritysten mielestä rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan esittäminen tilinpäätöksessä johdon näkemysten mukaisesti sisältää sekä huonoja että hyviä näkökulmia. Huonona puolena koettiin sisäisen ja ulkoisen raportoinnin muokkaaminen liian yhdenmukaiseksi. Yrityksillä on kaksi erityyppistä sidosryhmää, ulkoinen ja sisäinen, ja tiedon muokkaaminen liian yhdenmukaiseksi voi johtaa siihen, että yritykset tekevät raportoinnin osalta kompromisseja. Kompromissien seurauksena on mahdollista, että yritykset joutuvat tilanteeseen, jossa pitää selventää monimutkaista tietoa ulkoisille sidosryhmille. Lähtökohtaisesti IFRS 7 -standardi edellyttämää ulkoisen ja sisäisen raportoinnin yhteensovittamista pidettiin kuitenkin positiivisena. Sisäisen ja ulkoisen raportoinnin tulee tukeutua toisiinsa, jolloin molemmin sidosryhmille raportoidaan lähtökohtaisesti samat tiedot. Yritysten mielestä tämä pakottaa tarkastelemaan raportoinnin olennaisuutta, kun periaatteessa samojen tietojen pitäisi kiinnostaa molempia sidosryhmiä. Näin ollen lähtökohtaisesti pidettiin hyvänä asiana, että standardi edellyttää sisäisen ja ulkoisen raportoinnin linjaamista keskenään.

Case-yrityksissä standardin vaatimukseen vastaaminen koettiin myös mahdollisuutena tarkastella ja arvioida sisäistä riskiraportointia. Outokummun Juha Hakala totesikin seuraavasti:

”Standardiin vaatimiin tietoihin vastaaminen antaa mahdollisuuden arvioida sisäistä riskiraportointia myös siitä näkökulmasta, kuinka helposti kommunikoitavia ja yhdenmukaisia ne standardin kanssa on. Sisäinen tarkastelu kannattaa käyttää hyödyksi eli arvioida omia toimintatapoja ja muuttaa niitä mahdollisesti parempaan suuntaan.”

Kuten Outokummun Juha Hakala totesi, parhaimmillaan IFRS 7 -standardi, hyvin implementoituna asettaa yrityksen oman riskiraportoinnin uudelleen arvioitavaksi. Yritysten on syytä käydä oma riskiraportointi läpi ja arvioida raportoinnin olennaisuutta. Arviointia tulisi tehdä myös siitä näkökulmasta, kuinka helposti viestittäviä riskiraportit ovat ja miten ne kytkeytyvät yhteen IFRS 7 -standardin kanssa.

¹⁵³ Euroopan unioni 2006, IFRS 7:34

Finnairin Mika Stirrkinen totesi lisäksi riskiraportoinnista seuraavasti:

”...pitää osata riskienhallinta ja myös osata kirjoittaa se selkeään muotoon, jotta kommunikointi niin ulkoisille kuin sisäisillekin sidosryhmille onnistuu ja rahoitusinstrumenttien riskienhallinnasta ja riskeistä osataan kertoa ymmärrettävästi.”

Sisäinen ja ulkoinen riskiraportointi pitää saadaan sidottua toisiinsa siten, että monimutkaisetkin standardin vaatimat tiedot saadaan raportoitua eri sidosryhmille ymmärrettävällä tavalla. Haastatteluissa todettiin, että tällä hetkellä yrityksen johdolle voidaan raportoida monimutkaisiakin tietoja, joita on mahdollisuus selvittää sisäisesti johtoon kuuluville henkilöille. Tilinpäätöksessä esitettävien tietojen pitää kuitenkin olla riittävän selkeitä ja yksiselitteisiä. Tilinpäätöksessä ei ole mahdollisuutta pitkiin selvityksiin ja määrittelyihin, jolloin raportoiduista tiedoista pitää saadaan ymmärrettäviä ja lukujen tulee perustua sisäiseen riskiraportointiin. Outokummun Juha Hakala totesikin, että ulkoisesta tilinpäätösraportoinnista on vaarana tulla liian subjektiivista, jos yrityksen johto ei puutu siihen, miten standardi ja ulkoinen riskiraportointi sovitetaan yhteen.

5.3.2 Ulkoisen raportoinnin subjektiivisuus ja laajuus

IASB joutui pohtimaan tietojen subjektiivisuuden ongelmaa valmistellessaan IFRS 7 -standardia. Standardia kritisoitiin, koska uskottiin tilinpäätöstietojen osoittautuvan liian subjektiiviseksi, tulevaisuuteen suuntautuvaksi ja johdon näkemyksiin perustuvaksi. Tämä estäisi tietojen vertailukelpoisuuden, todenmukaisen esittämisen ja täydellisyyden. Välttääkseen nämä ongelmat IASB määritteli yksityiskohtaiset vertailutiedot riskeille altistumisesta. Ne koskevat kaikkia yhteisöjä, tarjoavat vertailutiedon tilinpäätösten käyttäjille ja ovat suhteellisen yksinkertaisesti yhteisöjen laadittavissa.¹⁵⁴

Yrityksissä tämä näkemys ymmärrettiin, mutta toisaalta todettiin, että rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan tilinpäätösraportoinnin

¹⁵⁴ IASB 2005a, IFRS 7:BC42-45

läpikäynti tilintarkastusyhteisöjen kanssa luo objektiivisen näkemyksen raportoiduista tiedoista. Subjektiivisuuden todettiin myös osittain riippuvan tilintarkastuskomitean aktiivisuudesta. Tilintarkastuskomiteassa saattaa olla rahoituksen ja laskentatoimen ammattilaisia, jotka toimivat eri yrityksissä ja pystyvät täten ottamaan hyvin objektiivisesti kantaa rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan raportointiin. Vaarana kuitenkin nähtiin, että jollei yrityksen hallitus puutu ulkoisen riskiraportoinnin toteutukseen, on mahdollista, että johdon subjektiivinen näkemys voi korostua tarpeettomasti ja näkyä selkeästi. Toisaalta todettiin, että subjektiivinen näkemys tulee osittain säilymään, koska raportointi tulee standardin mukaan perustua johtoon kuuluville avainhenkilöille tuotettuun sisäiseen informaatioon.

IASB otti myös kantaa tilinpäätöksessä esitettävien tietojen ymmärrettävyyteen ja laajuuteen. Soveltamisohjeessa¹⁵⁵ todetaan, että esittämistavassa on löydettävä tasapaino siten, että tilinpäätöstä ei rasiteta runsailla yksityiskohdilla, jotka eivät ehkä auta tilinpäätöksen käyttäjiä, eikä toisaalta tehdä tärkeää informaatiota vaikeasti ymmärrettäväksi yhdistelemällä tietoja liikaa. Yhteisö ei esimerkiksi saa häivyttää tärkeää informaatiota merkityksettömien yksityiskohtien joukkoon. Yhteisön ei toisaalta myöskään pidä esittää informaatiota, joka yhdistelty niin pitkälle, etteivät tärkeät erot yksittäisten liiketoimien tai niihin liittyvien riskien välillä käy ilmi.

Haastatteluissa pohdittiin myös IFRS 7 -standardin kommentaarissa esille tullutta tietojen täydellisyyden ja todenmukaisuuden ongelmaa. Tietojen täydellisyyden ja todenmukaisuuden vaatimuksen täytyminen edellyttää kirjausketjun täydellisyyttä. Lähtökohtana on rahoitusinstrumenttien riskitietojen esittäminen liitetiedoissa, jolloin tietojen oikeellisuuden vaatimus ja kyky osoittaa, mistä yksittäiset luvut on johdettu kasvaa suhteessa sisäiseen raportointiin. Outokummun Juha Hakala totesi seuraavasti IFRS 7 -standardin vaikutuksesta ulkoiseen raportointiin:

”Vaatimustaso tietojen oikeellisuudesta ja kyvystä osoittaa mistä luvut on peräisin kasvaa suhteessa siihen mitä se olisi pelkästään sisäisessä raportoinnissa.”

¹⁵⁵Euroopan unioni 2006, IFRS 7:B3

Tietojen oikeellisuuden vaatimuksen ja kirjausketjun uskottiinkin olevan yritysten arvioinnin kohteena. Standardin merkittävimpien muutosten uskottiin keskittyvän juuri läpinäkyvyyden tavoitteen toteutumiseen. Yritykset totesivat, että rahoitusinstrumenttien riskienhallinnan toimintokuvaus ja tavoitteet tulevat olemaan muutoksen alla, kun läpinäkyvyyden ja tietojen täydellisyys haasteeseen vastataan.

Kyseisillä muutoksilla todettiin olevan vaikutusta yritysten tilinpäätösinformaatioon, vaikka yritykset uskoivat jo nyt raportoivan rahoitusinstrumenttien riskeistä ja riskienhallinnasta laajasti. Lähinnä muutoksia nähtiin tulevan herkkyyksianalyysien, sensitiivisyyksien osalta, koska kyseisiä tietoja ei ole kuvattu laajasti rahoitusinstrumenttien osalta. Myös tilintarkastusyhteisöt ovat todenneet herkkyyksianalyysien tuovan haasteellisimmat muutokset yritysten tilinpäätösinformaatioon¹⁵⁶. Case-yrityksissä todettiin kuitenkin, että IFRS 7 -standardin implementoinnin laajuus tulee vaikuttamaan myös tilinpäätösinformaation laajuuteen.

5.3.3 Ulkoisen raportoinnin laajuus

PricewaterhouseCoopers:n¹⁵⁷ ERM-tutkimuksen¹⁵⁸ mukaan, yli 80 % tutkimukseen osallistuneista 23 suomalaisesta yrityksestä sisällyttävät vuosikertomukseensa riskiraportointia. Tutkimukseen osallistuneet yritykset mainitsivat, että yritysten ulkoinen riskiraportointi sisältää vähintään tiedot yrityksen avainriskeistä, riskienhallinta organisaatiosta ja toiminnoista. Osa yrityksistä esittää myös sensitiivisyysanalyysieja vaihto-omaisuudesta tai tuotteidensa markkinahinnoista. Tutkimuksen perusteella selvisi myös, että yritykset kiinnittävät enemmän huomiota ulkoiseen riskiraportointiin.

IFRS-standardien mukaisesti raportoivien yhteisöjen rahoitusinstrumenttien käyttö ja laajuus vaihtelevat suuresti. Tämän IASB¹⁵⁹ huomioi laatiessaan IFRS 7 -standardia ja

¹⁵⁶ PricewaterhouseCoopers 2006, KPMG 2006; Deloitte 2006

¹⁵⁷ PricewaterhouseCoopers 2006, 11

¹⁵⁸ PricewaterhouseCoopers Oy toteutti kyselyn ERM (Enterprise Risk Management) tilanteesta 23 suomalaisen yrityksen osalta.

¹⁵⁹ IASB 2005a, IFRS 7:BC40-41

asetti helpotuksia tilinpäätöksen laatijoille. IASB havainnoi, että vaadittujen tilinpäätöstietojen laajuus tulee olemaan standardin heikkous, kun rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan tiedot tulevat koskemaan kaikkia yhteisöjä. Standardin laadinnassa otettiin huomioon yritysten erilainen rahoitusinstrumenttien käyttö. Yritykset, joiden rahoitusinstrumenttien käyttö on laajaa tulevat antamaan enemmän tietoa rahoitusinstrumenteista, kuin ne yritykset joiden rahoitusinstrumenttien käyttö on suppeaa.

Case-yritysten mielestä IFRS 7 -standardi tulee kuitenkin lisäämään tilinpäätöstietoja olennaisesti. Tämä oli haastateltujen yritysten selkeä näkemys standardin vaikutuksista tilinpäätöstietoihin. Nykyiset tilinpäätöstiedot tulevat säilymään, eikä niitä tulla karsimaan, kun tilinpäätöstiedot esitetään uuden standardin vaatimusten mukaisesti. Outokummun tilinpäätöksessä tullaan uutta informaatiota esittämään erityisesti rahoitusinstrumenttien herkkyyksistä, käyvän arvon muutoksen sensitiivisyydestä sekä luottoriskikeskittymistä.

Finnairilla Mika Stirkkinen totesi, että mahdollisista resurssiongelmista johtuen uutta tilinpäätöstietoa esitetään rajallisesti. Lähinnä tilinpäätöstiedoissa tullaan panostamaan tilinpäätöstietojen luottavuuteen sekä mahdollisesti rahoitusinstrumenttien riskikomponenteista vaadittuihin kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin tietoihin. Näitä tilinpäätöstietoja pohditaan kuitenkin yrityksen rahoitusinstrumenttien käyttölaajuuden mukaisesti. Suurimpana haasteena Finnairilla pidettiin tilinpäätöksen luottavuutta. Haasteina pidettiin esimerkiksi sitä, kuinka johdannaisista saadaan kytkettyä alla olevaan instrumenttiin, riskiin, jotta johdannaisten suhde yrityksen toimintaa tulee tilinpäätöksestä esille. Finnairin Mika Stirkkinen totesikin standardin vaikutuksista ulkoiseen raportointiin seuraavasti:

”Katotaan pystytäänkö tekemään tilinpäätöstä loogisemmaksi, ja sitten voidaanko ne alla olevat riskit tuoda yhteen rahoitusinstrumenttien kanssa, ja sitten se, että mihin pyritään sillä, että kun ne kaikki riskit ei oo yksiselitteisiä.”

Yrityksiltä kysyttiin myös, onko rahoitus- ja talousjohto käynyt johdon kanssa keskusteluja esitettävien tilinpäätöstietojen laadusta ja laajuudesta. Yksityiskohtaisia keskusteluja esitettävien tietojen laadusta ja laajuudesta ei johdon kanssa ole

haastatteluiden ajankohtana käyty. Outokummussa meneillään ollut IFRS 7 -projekti oli esitetty ja hyväksytty sisäisiä kirjanpito-ohjeita käsittelevässä ohjausryhmässä, jossa käsitellään kaikki IFRS:n vaikutukset. Keskustelut johdon kanssa tullaan käymään, mutta aluksi yritykset haluavat saada perusmateriaalinsa laadittua. Outokummussa IFRS 7 -projektiryhmä on ottanut yhdeksi pohjamateriaaliksi nykyisen sisäisen riskiraportin, johon mahdollisia muutoksia joudutaan tekemään. Raportti menee Outokummun ylimmälle johdolle eli ylimmälle toimivalle johdolle ja osalle hallituksen jäseniä sekä tilintarkastajille. Stora Ensolla keskusteluja oli käyty yleisellä tasolla talousjohtajan ja toimitusjohtajan kanssa sekä tarkempia keskusteluita, että hyväksyntöjä käyty läpi Audit Committeeen kanssa.

IFRS 7 -standardin johtopäätelmissä IASB totesi¹⁶⁰, että tilinpäätöksessä vaadittujen tietojen laatiminen tuo käytännön hyötyjä rahoitusinstrumenttien tilinpäätöstietojen laadintaan, koska tilinpäätöstiedoissa voidaan hyväksikäyttää informaatiota, jota käytetään rahoitusinstrumenttien riskienhallinnassa. Haastatelluissa yrityksissä tämän ei kuitenkaan katsottu helpottavan tilinpäätöksen laatimista. Lähinnä todettiin, että koko standardin tuoma lisätyö tulee olemaan loppujen lopuksi pieni, kunhan raportointiprosessit saadaan toimimaan. Mahdolliset määrittelyt ja tietojen päivitykset tulevat vaatimaan työtä. Ensimmäinen prosessi eli käynnistämisvaihe tulee olemaan hankala ja yrityksille aikataulullisesti haastava.

5.4 Standardin tuoma läpinäkyvyys ja vaikutukset yrityskuvaan

IASB asetti IFRS 7 -standardille tavoitteen yritysten rahoitusinstrumenttien riskeille altistumisen ja riskienhallinnan kattavamman läpinäkyvyyden esille tuomisesta tilinpäätöksen käyttäjille.¹⁶¹ Rahoitus- ja talousjohdon näkemykset ovat linjassa IASB:n tavoitteiden kanssa. Läpinäkyvyyden lisääminen nähdään selkeänä kehityksenä ja johdonmukaisena jatkona IFRS-standardien uudistamisessa. Haasteena kuitenkin pidettiin raportoinnin yhdenmukaisuutta. Yritykset pitää saadaan toteuttamaan

¹⁶⁰ IASB 2005a, IFRS 7:BC37

¹⁶¹ IASB 2005a, IFRS 7:BC40-41

standardin vaatimukset yhtenäisesti, samalla laajuudella, jotta yritysten rahoitusinstrumenttien tilinpäätöstiedot saadaan keskenään vertailukelpoisiksi. Yleisesti todettiin, että lähtökohta, jossa rahoitusinstrumentteihin ja käypään arvoon liittyvistä riskeistä kerrotaan laajemmin, tukee koko IFRS-standardien peruseriaatteita. IFRS-standardit pohjautuvat tälläkin hetkellä laajasti käyvän arvon käsitteeseen.

PricewaterhouseCoopers:n¹⁶² mukaan uudet liitetiedot antavat yhtiöille merkittävän mahdollisuuden kertoa omista riskienhallintaprosesseistaan. Kuitenkin, on myös olemassa negatiivisen markkinareaktion riski siinä tapauksessa, jos standardin vaatima laajentuva ja läpinäkyvämpi esittämisvaatimus paljastaa heikkouden yhteisön riskienhallintaprosessissa.

Case-yrityksissä standardin tuoman läpinäkyvyyden ei uskottu vaikuttavan yritysten yrityskuvaan. Outokummulla ja Stora Ensolla todettiin, että yrityksen ulkoisille sidosryhmille raportoidaan tällä hetkellä laajasti rahoitusinstrumenttien riskeistä ja riskienhallinnasta. Outokummun Juha Hakalan mukaan yrityksellä ei ole sellaista informaatiota, joka muuttaisi ulkoisten sidosryhmien näkemystä yrityksen riskienhallintaprosesseista. Nykyinen raportointi riskien ja riskienhallinnan osalta on suhteellisen avointa ja se tullaan myös pitämään avoimena, kun läpinäkyvyyttä lisätään IFRS 7 -standardin vaatimusten mukaisesti. Juha Hakala totesi myös, että Outokummulla kuunnellaan aktiivisesti ulkoisia sidosryhmiä. Jos raportoituja tietoja ei ymmärretä tai tiedot kyseenalaistetaan sidosryhmien taholta, ollaan Outokummulla valmiita tarkastelemaan ja arvioimaan omaa toimintaa kriittisesti, jotta tiedot saadaan raportoitua ymmärrettävästi ja läpinäkyvästi ulkoisille sidosryhmille.

Stora Ensolla päädyttiin samansuuntaisiin arvioihin standardin vaikutuksista yrityskuvaan. Ulkoiset sidosryhmät voivat muuttaa mielipidettään yrityksestä, mutta laajemmin tarkasteltuna standardin tuomalla läpinäkyvyydellä ei uskottu olevan vaikutusta yrityskuvaan. Finnairilla läpinäkyvyyden vaikutuksien arvioitiin olevan suhteellisen neutraalit. Todelliset vaikutukset ovat suurelta osin riippuvaisia analyytikoiden ja sijoittajien perehtyneisyydestä IFRS 7 -standardiin. Mika Stirkinen

¹⁶² PricewaterhouseCoopers 2006b

totesikin, että perehtyneisyyden asteesta johtuen on myös mahdollisuus, ettei läpinäkyvyys vaikuta Finnairin yrityskuvaan myönteisestikään.

Yrityksiltä kysyttiin myös, miten ne kokevat standardin lisääntyvät velvoitteet ilmoittaa rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja riskienhallinnasta. Outokummun Juha Hakala koki tämän lähtökohtaisesti hyvänä asiana, koska yritys on pyrkinyt laatimaan vuosikertomukset avoimesti ja laajasti. Läpinäkyvyyden lisääminen on lähtökohtaisesti positiivinen asia, mutta uhkana nähtiin lainsäädännön ja monimutkaisuuden lisääntyminen tilinpäätösraportoinnissa. Juha Hakala totesi, että tällä voi laajemmin tarkasteltuna olla haitallisia vaikutuksia. Esimerkiksi yritysten halu listautua pörssiin tai pysyä julkisesti noteerattuna voi heiketä. Kyseiset asiat voivat myös osoittautua IFRS 7 -standardin negatiivisiksi vaikutuksiksi. Outokummun Juha Hakala totesikin seuraavasti:

”Ainakin itse näen, että suurin osa isoista yrityksistä olis mieluummin julkisia kuin suljettua yrityksiä, jotka ei kerro ulkopuolisille paljon omasta toiminnasta. Tätä voi lisätä sitä eri mekanismien kautta. Osa yrityksistä menee siihen kategoriaan, että sieltä ei sitten tiedetä yhtään mitään muu yhteiskunta, kun osalta vaaditaan hyvinkin suurta avoimuutta.”

Finnairin Mika Stirkinen totesi uusien vaatimusten olevan hyviä, kunhan standardin vaatimukset ovat selkeästi tiedossa. Mika Stirkinen kritisoi kuitenkin IFRS 7 -standardia ja totesi, että standardi pitäisi kytkeä laajemmin todelliseen rahoitusinstrumenttien käyttötarkoitukseen. Toiveena olikin, että tilinpäätöstietoja ei raportoitaisi vain lainsäädännöllisten vaatimusten seurauksena vaan ne kytkettäisiin osaksi yrityksen rahoitusinstrumenttien käyttöä. Stora Ensolla lisääntyneet vaatimukset nähdään hyvänä asiana. Henri Bergin mukaan IFRS 7 -standardilla voi mahdollisesti olla vaikutusta myös osakekurssiin, mutta se edellyttää onnistunutta tilinpäätösraportointia.

Läpinäkyvyyden lisääminen saattaa johtaa tilanteeseen, jossa yritykset joutuvat raportoimaan tietoja, jotka koetaan salaisiksi ja liiketoiminnalle olennaisiksi tiedoiksi. Lisääntyvä informaatio voi case-yritysten mielestä osittain lisätä riskiä siitä, että liiketoiminnalle olennaisista suojauksista luovutetaan salaista tietoa. Toisaalta tilinpäätöksen käyttäjillä uskottiin jo suurelta osin olevan oleelliset tiedot myös

rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja riskienhallinnasta. Yksittäisissä tapauksissa voidaan joutua tilanteeseen, jossa kaikkia tietoja ei haluta raportoida. Case-yrityksissä todettiin myös, että yksittäisten lukujen raportointi saattaa johtaa vääriin tulkintoihin, ellei niitä perustella ja kytketä alla oleviin positioihin. Ulkoisten sidosryhmien täytyy ymmärtää kytkennät, jotta vääriltä tulkinnoilta vältytään. Täten yritykset voivat joutua selventämään suojauksiaan, jotta syy-yhteydet selviävät. Outokummun Juha Hakala totesikin, että osa analyytikoista on ymmärtänyt esimerkiksi johdannaisten käyvänarvon muutoksen tulosvaikutteisesti kirjaamisen vaikuttavan tilikauden kvartaalituloksiin huomattavasti. Toisaalta on myös toisen suuntaisia esimerkkejä, joissa sekä ulkoiset että sisäiset sidosryhmät eivät ole täysin ymmärtäneet raportoituja tietoja. Esimerkkinä Outokummun Juha Hakala totesi seuraavasti:

”Saattaa olla muutamia yrityksiä, jotka ovat kirjanneet valtavan suuria tappioita yhdelle kvartaalille johdannaisten takia ja jotenkin oma mielikuva on, että siinä oma johtokin on pienessä paniikissa ja lähtenyt selittämään näitä, vaikka ne ovat heidän tilanteessa ollut täysin ennustettavia... jos se tulee yllättäen omalle johdollekin, sitten ei oo kommunikointi pelannut oikein.”

Case-yritysten mielestä IFRS 7 -standardi tulee lisäämään tilinpäätöksen käyttäjien tietoa, rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja riskienhallinnasta sekä arviota yritysten taloudellisesta asemasta ja tuloksellisuudesta. Standardiin siirtyminen tulee myös parantamaan perehtyneiden sijoittajien ja analyytikoiden ymmärrystä yrityksen taloudellisesta tilasta. Haastatteluissa kuitenkin todettiin, että lisääntynyt informaatio voi edellyttää keskustelua johdon ja analyytikoiden välillä siitä, kuinka uusia tilinpäätöstietoja pitää tulkita yrityksen kohdalla. Haasteeksi todettiin myös raportoinnin ymmärrettävyys. Tilinpäätös raportointi pitää lähtökohtaisesti olla ymmärrettävää, jotta yrityksen sidosryhmillä säilyy kokonaiskuva yrityksen rahoitusinstrumenteista, eikä raportoitu informaatio johda harhaan. Ymmärrettävästi raportoituna standardin tuomalla lisäinformaatiolla voidaan lisätä tilinpäätöksen käyttäjien tietoa rahoitusinstrumenttien merkityksestä yrityksen taloudelliseen asemaan ja tulokseen sekä rahoitusinstrumenttien riskeistä ja riskienhallinnasta.

Lisäksi todettiin, että raportoidut tilinpäätöstiedot rahoitusinstrumenttien riskeistä ja riskienhallinnasta sekä merkityksestä taloudelliseen asemaan ja tulokseen pitäisi saattaa

lukijalle ymmärrettävästi, eikä tiedon laatua tule heikentää IFRS-terminologialla. Tilinpäätöksen käyttäjien tietämys rahoitusinstrumenteista, niiden riskeistä ja riskienhallinnasta tulee olla vahva ennen uusien tilinpäätöstietojen olennaisen ja tarkoituksenmukaisen tiedon ymmärtämistä. Tätä näkemystä tukee myös KPMG:n¹⁶³ tekemän tutkimus, jossa tutkittiin analyytikoiden IFRS-tuntemusta. Tutkimuksen mukaan yli puolet, 54 % haastatelluista analyytikoista epäili kykyänsä tunnistaa muutoksia, jotka seuraavat taloudellisesta tehokkuudesta ja toisaalta kirjanpidollisista muutoksista. Rahoitusinstrumenttien osalta noin 60 % analyytikoista ei pitänyt omaa tietämystään vahvana.

¹⁶³ KPMG 2004

6 LOPUKSI

6.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkielman ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää, mitä muutoksia IFRS 7 -standardi tuo rahoitusinstrumenttien tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin, ja mitkä ovat muutosten taustalla olleet päätöksentekoperusteet. Tutkielman ensimmäistä tavoitetta tarkasteltiin IFRS 7 -standardin kommentaarien ja päätöksentekoperusteiden avulla.

Julkisen ja yksityisen sektorin vaatimusten sekä IASB:n tarkasteluiden seurauksena kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja uudistettiin rahoitusinstrumenteista vaadittavien tilinpäätöstietojen osalta. Rahoitusinstrumenteista aikaisemmissa standardeissa vaadittuja tietoja haluttiin uudistaa ja tuoda yritysten rahoitusinstrumenteista aiheutuvat riskit ja riskienhallinta läpinäkyvämmäksi. IFRS-standardeissa oli myös kahdenkertaisuutta pankeilta ja muilta rahoituslaitoksilta vaadittavien ja toisilta yhteisöiltä vaadittavien tilinpäätöstietojen kesken. IASB totesikin, että oli aika uudistaa rahoitusinstrumenteista vaadittavia tilinpäätöstietoja ja laatia kaikille yhteisöille yhdenmukaiset ja kaikkia yhteisöjä koskevat tilinpäätöstiedot. Keskeisimpinä muutoksina uudessa standardissa ovat laajennetut liitetiedot rahoitusinstrumenteista sekä rahoitusinstrumenteista laadittavat riskitiedot, joiden pitää perustua johtoon kuuluville avainhenkilöille tuotettuun sisäiseen informaatioon.

Tutkielman toisena tavoitteena oli selvittää, miten case-yritykset ovat valmistautuneet uuden tilinpäätösstandardin mukaiseen tilinpäätösraportointiin, sekä mitä haasteita ja vaikutuksia standardin vaatimukseen vastaaminen aiheuttaa rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan tilinpäätösraportoinnissa. Tutkielman toista tavoitetta tarkasteltiin tutkielman empiria-osassa, joka toteutettiin teemahaastatteluna. Tutkielman case-yrityksiksi valittiin Finnair Oyj, Outokumpu Oyj ja Stora Enso Oyj. Haastateltaviksi valittiin case-yritysten rahoitus- ja talousjohtoa. Haastatteluiden avulla selville saatuja haasteita ja vaikutuksia peilattiin IFRS 7 -standardin

päätöksentekoperusteisiin, tilintarkastusyhteisöjen standardia koskeviin kommentaareihin sekä riskienhallinnan raportoinnin tutkimuksiin.

Haastatteluiden perusteella voidaan sanoa, että case-yritykset näkevät rahoitusinstrumenteista vaadittavien tilinpäätöstietojen kehittämisen johdonmukaisena jatkona IFRS-standardien uudistamisessa. IASB:n standardille asettama tavoite, läpinäkyvyyden lisäämisestä rahoitusinstrumenteista aiheutuvien riskien ja riskienhallinnan osalta nähtiin positiivisena uudistuksena. Yleisesti kuitenkin todettiin, että tietojen vertailukelpoisuuden vaatimus tulee olemaan eräs standardin ongelmakohta. Tätä ongelmakohtaa joutui myös IASB pohtimaan standardia valmistellessaan ja päätti julkistaa standardin, jossa esitetään kaikilta yhteisöiltä vaadittavat minimiliitetiedot. Näiden tietojen pohjalta tilinpäätöksen käyttäjien on mahdollista vertailla yhteisöjen rahoitusinstrumenttien käyttöä. Ne tarjoavat yleiskuvan yhteisön rahoitusinstrumenttien käytöstä ja altistumisesta niiden aiheuttamille riskeille.

Tilintarkastusyhteisöt ovat todenneet, että yritysten tulee käydä läpi sisäinen raportointinsa valmistauduttaessa IFRS 7 -standardin mukaiseen tilinpäätösraportointiin. Tarkastelun alle pitäisi ottaa sisäinen riskiraportointi sekä ylimmän johdon raportointijärjestelmä, menettely- ja toimintatavat. Tutkimuksen perusteella yritysten sisäiset riskien mittaamisen ja hallinnan järjestelmät ovat osittain kunnossa. Toiminnallisesti järjestelmät ovat siinä kunnossa, että IFRS 7 -standardin mukaiset tiedot saadaan suurelta osin raportoitua. Yksittäisiä ongelmakohtia kuitenkin odotetaan esiintyvän erityisesti herkkyyksianalyysien kohdalla. Haastatteluiden tulos on johdonmukainen tilintarkastusyhteisöjen kommentaarien kanssa. Tilintarkastusyhteisöt ovat todenneet juuri herkkyyksianalyysin olevan vaativin osa-alue standardin vaatimuksista.

Raportointijärjestelmien lisäksi haasteena koettiin resurssiongelmat. Lainsäädännöllisten vaatimusten lisääntyminen viime vuosina on aiheuttanut varsinkin listautuneille yrityksille ongelmia. Näiden ongelmien todettiin kuitenkin aiheutuvan yhtäältä resurssien laadullisesta niukkuudesta kuin lainsäädännön lisääntymisestä. Varsinaisena haasteena koettiin kuitenkin ensimmäinen tilikausi, jolta IFRS 7 -standardin mukaiset tilinpäätöstiedot laaditaan. Kun tietojen keruu saadaan vertailuvuosilta tehtyä ja raportointiprosessit automatisoitua tulee standardiin

vastaaminen tulevina tilikausina olemaan yksinkertaisempaa ja vähemmän resursseja kuluttavaa.

Tutkimuksen mukaan yritysten sisäisen raportoinnin laajuudessa on hyvin suuria eroja. Finnair Oyj:n sisäinen raportointi on tällä hetkellä kohtuullisen suppeaa ja Finnairilla todettiin, että raportointiin tulee mahdollisesti laajennuksia. Tilintarkastusyhteisön kanssa oli kuitenkin käyty alustavia keskusteluja raportoinnin riittävydestä. Outokumpu Oyj:n ja Stora Enso Oyj:n sisäinen raportointi on suhteellisen kattavaa, eikä yrityksissä uskottu, että raportointiin tulee suurempia muutoksia. Yritysten suhtautuminen rahoitusinstrumenteista aiheutuviin riskeihin ja riskienhallintaan ei myöskään uskottu muuttuvan. Vastaukset ovat linjassa PricewaterhouseCoopers Oy:n tekemän ERM -tutkimuksen kanssa. Suomalaisista pörssiyhtiöistä yli 60 % sisällyttää riskiraportoinnin osaksi yhtiön johdon raportointia. Raportointi on selkeästi laajentunut viimeisten vuosien aikana ja riskiraportoinnista on tullut tärkeä osa johtoon kuuluville avainhenkilöille tuotettuun jatkuvaan raportointiin.

Tutkimuksen perusteella ulkoiselle raportoinnille esitettiin selkeitä haasteita, koska raportoinnin tulee perustua johtoon kuuluville avainhenkilöille sisäisesti tuotettuun informaatioon. Ulkoiseen raportointiin kohdistuvina haasteina koettiin tietojen oikeellisuuden vaatimus sekä kirjausketjun aukottomuus. Raportoinnin oikeellisuus sekä kyky osoittaa mistä luvut on johdettu kasvaa suhteessa sisäiseen raportointiin. Ulkoisen raportoinnin tulee myös olla johdonmukaista ja selkeää. Tilinpäätöksessä ei ole mahdollisuutta kertoa laajasti rahoitusinstrumenttien vaikutuksista, jolloin ulkoisille sidosryhmille pitää saada raportoitua tiedot ymmärrettävästi. IASB otti myös kantaa tilinpäätöksen laajuuteen ja ymmärrettävyyteen. Soveltamisohjeessa on todettu, ettei tilinpäätöstä tule kuormittaa liian yksityiskohtaisilla tiedoilla ja esittämistavassa on löydettävä tasapaino.

Haasteita todettiin myös ilmenevän sisäisen ja ulkoisen riskiraportoinnin yhteensovittamisessa. Raportoinnin tulee perustua johdolle sisäisesti tuotettuun informaatioon, mikä pakottaa yritykset tarkastelemaan raportoinnin olennaisuutta sekä kuinka nämä tiedot saadaan raportoitua sidosryhmille ymmärrettävästi ja loogisesti. Sisäisen ja ulkoisen riskiraportoinnin linjaaminen keskenään asettaa kyseenalaiseksi myös raportoinnin objektiivisuuden. Raportoinnista on vaarana tulla liian subjektiivista,

koska samansisältöisillä raporteilla joudutaan ilmoittamaan tiedot kahdelle eri sidosryhmälle. Standardin mahdollisesti tuomat haitat liittyvätkin case-yritysten mielestä raportoinnin subjektiivisuuteen. Raportoinnista on vaarana tulla liian subjektiivista, jos yrityksen johto ei puutu raportointiin. Tämän ongelman todettiin kuitenkin osittain poistuvan, kun ulkoista raportointia käydään objektiivisesti läpi tilintarkastusyhteisöjen kanssa.

Haastatteluissa kuitenkin todettiin, että raportoinnin yhdenmukaistaminen tarjoaa yrityksille mahdollisuuden tarkastella sisäisen raportoinnin oleellisuutta, sisäisiä toimintatapoja sekä ulkoisen raportoinnin selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Yritysten tuleekin tarkastella nykyistä rahoitusinstrumenttien sisäistä raportointia ulkoisten sidosryhmien näkökulmasta. Myös tilintarkastusyhteisöt ovat esittäneet sisäisen raportoinnin asettamista tarkastuksen ja vertailun. Sisäistä raportointia tulee tarkastella erityisesti ulkoisen tarkastuksen näkökulmasta. Lisäksi sisäisen ja ulkoisen raportoinnin tulee olla selkeää ja johdonmukaista, jotta vaaditut tiedot saadaan raportoitua eri sidosryhmille ymmärrettävästi.

Tilinpäätösraportointi asettaa vaatimuksia myös ulkoisille sidosryhmille. Haastatteluissa todettiin standardin lisäävän tilinpäätöksen käyttäjien tietoa yrityksen rahoitusinstrumenteista aiheutuvista riskeistä ja riskienhallinnasta. Rahoitusinstrumenteista raportoitavat tiedot voivat kuitenkin yksittäisinä lukuina johtaa tilinpäätöksen käyttäjän väärin johtopäätöksiin. Tutkimuksen case-yritykset asettivatkin vaatimuksia ulkoisille sidosryhmille. Tilinpäätöksessä raportoituja tietoja tulee osata tulkita oikein. Tätä näkemystä tukee myös KPMG tutkimus, jonka mukaan 54 % analyytikoista epäili kykyänsä tunnistaa muutoksia, jotka seuraavat taloudellisesta tehokkuudesta ja toisaalta kirjanpidollisista muutoksista. Tämä pakottaakin yritykset tarkastelemaan ulkoisen raportoinnin oleellisuutta ja ymmärrettävyyttä.

IFRS 7 -standardin hyötyinä pidettiin standardin vaatimaa avoimempaa ja laajempaa tilinpäätösraportointia. Läpinäkyvämpi tilinpäätösraportointi antaa merkittävän mahdollisuuden yhtiöille kertoa omista riskienhallintaprosesseistaan. Tilintarkastusyhteisöjen mukaan laajentuva ja läpinäkyvämpi raportointi luo kuitenkin mahdollisuuden negatiivisen markkinareaktioon, jos standardin vaatimat tiedot paljastavat heikkouksia yhteisön riskienhallintaprosessissa. Case-yrityksissä lisääntyvän

informaation ei kuitenkaan uskottu lisäävän riskiä negatiiviseen markkinareaktioon. Haasteeksi koettiin ennen kaikkea kokonaiskuvan säilyttäminen ulkoisilla sidosryhmillä.

6.2 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Casetutkimusta tehtäessä on otettava huomioon ongelmat, jotka liittyvät tutkimuksen reliabiliteettiin ja validiteettiin. Tutkielman luotettavuutta arvioidaan tutkimuksen reliabiliteetin ja validiteetin pohjalta¹⁶⁴.

Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Toisin sanoen reliabiliteetti merkitsee mittaustulosten toistettavuutta. Mitä parempi tutkimuksen reliabiliteetti on, sitä vähemmän tutkimustuloksiin liittyy sattumanvaraisuutta.¹⁶⁵ Reliabiliteetin tausta oletuksena on, että tutkimuksessa päädyttäisiin samaan tulokseen, vaikka toinen henkilö suorittaisi tutkimuksen. Tutkimuksen reliabiliteetin lopullinen tavoite on subjektiivisuuden välttäminen tutkimuksen tuloksissa. Kysely- ja haastattelututkimuksissa satunnaisvirheitä aiheuttavat muun muassa muistivirheet ja se, että vastaaja voi ymmärtää asian toisin kuin tutkija on ajatellut.¹⁶⁶

Validiteetilla tarkoittaa mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Tämä tarkoittaa sitä, kuinka pätevä ja luotettava tutkimusaineisto on tutkimuksen tarkoituksen kannalta. Toisin sanoen, kun teorettinen ja operationaalinen määritelmä ovat yhtäpitävät, mittauksen validiteetti on täydellinen.¹⁶⁷

Ulkoinen validiteetti testaa tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä, toisin sanoen se mittaa sitä astetta, missä tulokset ja havainnot pitävät paikkaansa muissa puitteissa. Ulkoisen validiteetin heikkouteen saattaa vaikuttaa useat tekijät kuten esimerkiksi tutkittavan kohteen valinta. Jos valittu kohde on vino perusjoukkoon nähden, tutkittavat edustavat

¹⁶⁴ Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 213–124

¹⁶⁵ McKinnon 1988

¹⁶⁶ Alkula, Pönttinen & Ylöstalo 1994; Hirsijärvi ym. 1997, 213–214

¹⁶⁷ Alkula ym. 1994, 89; Hirsijärvi ym. 1997, 213–214

vain jotakin osaa perusjoukosta.¹⁶⁸ Käsitevaliditeetti kertoo sen, onko teoreettinen lähestymistapa valittu oikein, onko käytetty oikeita käsitteitä ja onko ilmiön luonnetta tulkittu oikein.¹⁶⁹

Tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia voivat uhata tutkijan itse aiheuttamat reaktiot tutkittavassa yksikössä, tutkijan tulkitsemisvaikeudet, tiedon ja sen keräämisen rajoitukset, sekä tutkittavien omat painotukset. Erilaisia tutkimusstrategioita käyttämällä tutkija voi ehkäistä asianomaisten uhkien realisoitumista. Esimerkkinä tällaisista strategioista on tehdä tutkimusta tutkimuskohteessa fyysisesti pidemmän aikaa. Näin voidaan parantaa tutkijan valmiuksia tulkita tutkimusaineistoa oikein. Lisäksi kyseisellä lähestymistavalla voidaan vähentää tutkijan itsensä aiheuttamien reaktioiden vaikutusta tutkimustuloksiin. Tutkijan voi ehkäistä reliabiliteettiin sekä validiteettiin kohdistuvia uhkia myös käyttämällä useita tutkimusmenetelmiä ja kontrolloimalla omaa käyttäytymistään kohdeorganisaatiossa.¹⁷⁰

Tutkimuksessa on pyritty parantamaan reliabiliteettia ja validiteettia käyttämällä tutkimusaineiston keräämisessä haastattelua ja suoraa havainnointia. Tutkimuksen reliabiliteettia on pyritty vahvistamaan nauhoittamalla haastattelut ja kirjoittamalla ne ylös sanasta sanaan. Lisäksi tutkimuksen empiria-osa annettiin haastateltujen henkilöiden kommentoitavaksi ja tarkistettavaksi. Näin pyrittiin varmistamaan, ettei haastatteluaineistoon sisälly satunnaisvirheitä, jotka aiheutuisivat muun muassa muistivirheistä. Lisäksi pyrittiin estämään, ettei tutkija ymmärtänyt asian toisin kuin haastateltava on ajatellut. Validiteettia pyrittiin vahvistamaan valitsemalla haastateltaviksi henkilöitä, joilla on laaja näkemys ja kokemus rahoitusinstrumenteista, niistä aiheutuvista riskeistä ja riskienhallinnasta sekä IFRS -standardien mukaisesta tilinpäätösraportoinnista. Haastateltaviksi valittiin case-yritysten rahoitus- ja talousjohtajia sekä IFRS -osaajia.

Tutkimuksessa on käytetty 3 case-yritystä tutkimuskohteena. Tämän vuoksi tutkimuksen ulkoisen validiteetin voitaisiin katsoa olevan kohtuullinen. Tutkimuksen

¹⁶⁸ Metodix tietokanta

¹⁶⁹ McKinnon 1988

¹⁷⁰ McKinnon 1988

alkuperäisenä tavoitteena oli haastatella 5–6 yrityksen rahoitus- ja talousjohtoa. Kuitenkin yritysten perehtymättömyydestä IFRS 7 -standardiin johtuen vain 3 yritystä suostui haastatteluihin. Tämän voisi haitata tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä. Tutkimuksessa on kuitenkin luotettu siihen, että case-yritykset edustavat perusjoukkoa ja edustavat hyvin niitä yrityksiä, jotka tulevat kuluvana vuonna antamaan tilinpäätöstiedot IFRS 7 -standardin mukaisesti. Haastatelluissa yrityksissä käytetään laajasti rahoitusinstrumentteja ja yrityksillä on oma rahoitusosastonsa näiden hallitsemiseen. Lisäksi tutkimuksen tuloksia on pyritty vahvistamaan peilaamalla haastatteluiden tuloksia IFRS 7 -standardin päätöksentekoperusteisiin, tilintarkastusyhteisöjen standardia koskeviin kommentaareihin sekä riskienhallinnan raportoinnin tutkimuksiin.

Taatakseni tutkimuksen riittävän käsitevaliditeetin suoritin ennen varsinaisia haastatteluita haastateltavien yritysten valinnan yhdessä PricewaterhouseCoopers Oy:n Treasury Assurance -osaston rahoitusasiantuntijoiden kanssa. Tämän lisäksi sain kyseisiltä asiantuntijoilta tukea haastattelukysymysten tekoon.

6.3 Jatkotutkimusehdotuksia

IFRS 7 -standardi tulee muuttamaan suomalaisten yritysten rahoitusinstrumentteihin liittyvää tilinpäätösraportointia vuodesta 2007 alkaen, jolloin standardin soveltaminen tulee pakolliseksi pörssiyrityksille. Standardin soveltaminen tulee luultavasti olemaan hyvin monimuotoista. Tutkimusaiheita löytyy varmasti, siitä miten standardin vaatimat tilinpäätöstiedot tullaan esittämään ja kuinka paljon standardin antamat mahdollisuudet tulevat vaikuttamaan eri yhtiöiden tilinpäätöstietoihin. Laajentuneiden liitetietovaatimusten pohjalta on myös mahdollista tehdä vertailevaa tutkimusta eri yritysten ja eri toimialojen rahoitusinstrumentteja koskevasta tilinpäätösraportoinnista. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, kuinka vertailukelpoisia ja ymmärrettäviä IFRS 7 -standardin mukaiset tilinpäätöstiedot ovat ulkoisten sidosryhmien näkökulmasta.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

- Alkula, T., Pöntinen, S., Ylöstalo, T. 1994. *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Juva, WSOY.
- Anttila, P. 1999. *Tutkimisen taito ja tiedonhankinta*. Metodix tietokanta. <<http://metodix.ofw.fi/metodi/pirkko/>>
- Bernrud, E. 2005. *Derivatives and Risk Management*. Chicago, USA, Dearborn Trade, A Kaplan Professional Company.
- Borio, C., Tsatsaronis, K. 2005. *Risk in Financial Reporting: status, challenges and suggested directions*. Paper prepared for the BIS Workshop on “Accounting, risk management and prudential regulation” Basel, 11-12 November 2005.
- Brealey, R., Myers, S., Allen, F. 2006. *Corporate Finance*. 8th Edition, New York, McGraw-Hill.
- Deloitte. 2006. *IFRS 7 – Piercing the corporate veil*. <http://www.delliotteandtoucher.com/dtt/cda/doc/content/UK_FS_IFRS7_Corporate.pdf>.
- Eales, B. A. 1995. *Financial Risk Management*. London, McGraw-Hill.
- Hirsijärvi, S., Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki, Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Horcher, K. A. 2005. *Essentials of Financial Risk Management*. New Jersey, USA, John Wiley & Sons Inc.
- Jauri, O. 1998. *Riskienhallinta uudesta näkökulmasta*. Helsinki, Kauppakaari.
- Jorion, P. 2007. *Value at Risk, The New Benchmark for Managing Financial Risk*. 3rd Edition, Singapore, McGraw-Hill.
- KHT-yhdistys. 2005. *IFRS-termistö englanti-suomi-englanti*. Jyväskylä, KHT-Media Oy.
- Kasanen, E., Lukka, K., Siitonen, A. 1991. *Konstrukttiivinen tutkimusote liiketaloustieteessä*. Liiketaloudellinen aikakauskirja 40:3, 301–329.

- Kasanen, E., Lundström, T., Puttonen, V., Vejjola, R. 1997. *Rahoitusriskit yrityksissä*. Porvoo, WSOY.
- KPMG. 2002. *IAS 39 – Rahoitusinstrumenttistandardin soveltaminen suojauskannassa*. KPMG IAS View 06/2002.
- KPMG. 2004. *Introduction of IFRS - Analyst Research Survey*. KPMG International Financial Reporting Group October 2004.
- KPMG. 2005. *IAS 32 Rahoitusinstrumenteista tilinpäätöksessä esitettävät tiedot*. KPMG IFRSview kesäkuu 2005, 38 – 41.
- KPMG IFRG. 2005. *Publication of IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures*. London, IFRS Briefing Issue 34 September 2005.
- KPMG. 2006. *IFRS 7 -standardi – lisää läpinäkyvyyttä rahoitusinstrumenttien käyttöön ja raportointiin*. KPMG View 02/2006.
- Kuusela, H., Ollikainen, R. 2005. *Riskit ja riskienhallinta*. Tampere University Press.
- Lukka, K. 1999. *Case/field-tutkimuksen erilaiset lähestymistavat laskentatoimessa. Teoksessa tutkija, opettaja, akateeminen vaikuttaja ja käytännön toimija: Professori Reino Majala 65 vuotta (toim. Heli Hookana-Turunen)*. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisuja (Sarja C-1: 1999).
- McKinnon, J. 1988. *Reliability and validity in Field Research: Some Strategies and Tactics*. Accounting, Auditing and Accountability. 1:1. 34-54.
- PricewaterhouseCoopers. 2004. *Enterprise Risk Management (ERM) Benchmark Survey 2004*.
- PricewaterhouseCoopers. 2005. *IFRS 7 for everyone (not just for banks)*. PwC IFRS News, Issue 36 December 2005.
- PricewaterhouseCoopers. 2006a. *Enterprise Risk Management (ERM) Benchmark Survey 2006*.
- PricewaterhouseCoopers. 2006b. *IFRS 7 Rahoitusinstrumentit: tilinpäätöksessä esitettävät tiedot*. <<http://www.pwc.com/extweb/service.nsf/docid/79DA24DF9F25132480257137005B47F8>> 20.5.2007.
- Räty, P., Virkkunen, V. 2005. *IFRS-raportointi*. Helsinki, <<http://www.wsoypro.fi/>>.
- Stulz, R. 2003. *Risk Management and derivatives*. Ohio, Thomson, South-Western.
- Tikka, M., Haapaniemi, O. 1999. *Rahoitusinstrumentit – kirjanpito-, tilinpäätös- ja verotuskäytäntö*. Porvoo, KHT-yhdistyksen palvelu Oy ja WSOY.

Van Devanter, D., R., Imai, K., Mesler, M. 2005. *Advanced Financial Risk Management: Tools and techniques for intergraded credit risk and interest rate risk management*. Singapore, John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.

Vaughan, E. J. 1997. *Risk Management*. New York, Wiley.

Virallislähteet:

Euroopan unioni. 2006. *Komission asetus (EY) N:o 108/2006, annettu 11 päivänä tammikuuta 2006, tiettyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien hyväksymisestä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1606/2002 mukaisesti annetun asetuksen (EY) N:o 1725/2003 muuttamisesta kansainvälisten tilinpäätösstandardien IFRS 1,4, 6 ja 7 sekä IAS 1, 14, 17, 32, 33 ja 39 sekä kansainvälisen tilinpäätöskysymysten tulkintakomitean (IFRIC) tulkinnan IFRIC 6 osalta.*

IASB, International Accounting Standards Board. 2004. *IASB publishes Exposure Draft on Financial Instrument Disclosures*. Press Release, 22 July 2004.

IASB, International Accounting Standards Board. 2005a. *International Financial Reporting Standards 7 – Financial Instruments: Disclosures*. 18 August 2005.

IASB, International Accounting Standards Board. 2005b. *IASB issues standards to improve disclosures about financial instruments and capital*. Press Release, 18 August 2005.

IASB Foundation, International Accounting Standards Committee Foundation. 2005. *IASB Foundation publishes user's guide to financial instruments standards*. Press Release, 7 November 2005.

Rata, Rahoitustarkastus. 2004. *Standardi 4.4a, Luottoriskienhallinta, määräykset ja ohjeet*. 25.5.2004.

WWW-sivut:

EFRAG, European Financial Reporting Advisory Group WWW-sivusto. <<http://www.efrag.org>> 20.3.2006.

EU, Euroopan unioni. <http://www.europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/index_en.htm> 22.3.2006.

IFAC, International Federation of Accountants WWW-sivusto. <<http://www.ifac.org>> 20.3.2006.

IASB, International Accounting Standards Board WWW-sivusto. <<http://www.iasb.org>> 18.3.2006.

Kauppa- ja teollisuusministeriön kirjanpitolautakunta WWW-sivusto.
<<http://www.ktm.fi/kirjanpitolautakunta>> 18.3.2006.

KHT-yhdistyksen WWW-sivusto. <<http://www.kht.fi>> 10.3.2007.

Muut lähteet:

Finnair Oyj:n vuosikertomus 2006.

<http://www.finnairgroup.com/linked/fi/konserni/Finnair_vuosikatsaus_2006.pdf>.

Outokumpu Oyj:n vuosikertomus 2006. <<http://www.outokumpu.com/36553.epibrw>>.

Stora Enso Oyj:n vuosikertomus 2006.

<http://www.storaenso.com/CDAvgn/main/0,,1_-1844-1059-,00.html>.

Henkilölähteet:

Hakala, Juha. Outokumpu Oyj. Haastattelu. 15.6.2006.

Stirkkinen, Mika. Finnair Oyj. Haastattelu. 27.6.2006.

Berg, Henri, Wahlroos, Patrik, Kärnä, Petteri. Stora Enso Oyj. Haastattelu. 9.10.2006.

LIITTEET

Liite 1 Haastattelukysymykset

IFRS 7 -standardiin siirtyminen

1. Minkälainen on tuntemuksenne yrityksenne rahoitusinstrumenteista, niiden riskeistä ja riskienhallinnasta?
2. Kuinka hyvin olette perehtyneet IFRS 7 Rahoitusinstrumentit: tilinpäätöksessä esitettävät tiedot -standardiin?
3. Mitä mieltä olette IFRS 7 -standardista, IASB:n standardille asetetuista tavoitteista: yhteisön rahoitusinstrumenttien riskeille altistuminen ja niiden hallinta sekä riskien kattavampi läpinäkyvyys?
4. Tuoko IFRS 7 -standardin käyttöönotto hyötyjä vai haittoja yritykselle lyhyellä tai pitkällä aikavälillä?
5. Missä vaiheessa yrityksessänne ollaan uuden standardin mukaisten toimintatapojen käyttöönotossa?
6. Milloin yrityksenne aloitetaan IFRS 7 -standardin vaatimien tilinpäätöstietojen esittäminen?

Uuden standardin vaikutukset

7. Mitkä ovat uuden standardin suurimmat muutokset, jotka vaikuttavat yrityksenne rahoitusinstrumenttien hallintaan?
8. Onko näillä muutoksilla vaikutusta yrityksen tilinpäätösinformaatioon?
9. Miten muutokset tulevat vaikuttamaan esitettäviin tietoihin rahoitusinstrumenteista?
10. Kuinka laajaa uskotte yrityksenne esitettävien tilinpäätöstietojen olevan, muuttuvatko nykyiset tilinpäätöstiedot olennaisesti?
11. Onko yrityksenne johdon kanssa käyty keskusteluja esitettävien tilinpäätöstietojen laadusta ja laajuudesta?
12. Minkälaisia haasteita odotatte, että standardin vaatimien tilinpäätöstietojen esittämisessä, ulkoisessa, tilinpäätösraportoinnissa?
13. Kuinka laajaa on yrityksenne rahoitusinstrumenttien riskien ja riskienhallinnan tilinpäätösraportointi tällä hetkellä?

14. Tuleeko standardin käyttöönotto helpottamaan tilinpäätöksen laatimista rahoitusinstrumenttien osalta, koska voidaan hyväksikäyttää informaatiota jota käytetään rahoitusinstrumenttien hallinnassa?

Rahoitusinstrumenttien sisäinenraportointi

15. Millaiset ovat yrityksenne resurssit vastaamaan standardin vaatimiin tilinpäätöstietoihin?
16. Ovatko yrityksenne sisäiset raportointijärjestelmät rahoitusinstrumenttien aiheuttamien riskien mittaamiseen ja hallintaan standardin vaatimalla tasolla?
17. Onko yrityksellänne asetetut tavoitteet, periaatteet ja prosessit riskienhallintaan ja mittaamiseen, joiden esittämistä IFRS 7 -standardi vaatii?
18. Kuinka laajaa tällä hetkellä on sisäinen raportointi rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä, määrästä ja laajuudesta?
19. Onko yrityksenne sisäinen rahoitusinstrumentteihin liittyvä raportointi jo nyt riittävän laajaa täyttääkseen standardin vaatimukset?
20. Tuleeko IFRS 7 -standardilla olemaan vaikutuksia yrityksenne rahoitusinstrumenttien riskienhallinnan ja riskien mittaamiseen sisäiseen raportointiin, josta tilinpäätöstiedot tullaan johtamaan?
21. Mikä on teidän mielipiteenne yrityksenne rahoitusinstrumenttien käytön laajuudesta ja näiden riskeihin altistumisesta?
22. Tuotetaanko ylimmälle johdolle sisäistä informaatiota säännöllisesti rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja niiden hallinnasta?
23. Millainen on ylimmän johdon suhtautuminen rahoitusriskeihin ja niiden hallintaan, tukeeko se teidän mielestänne standardin esittämiä vaatimuksia?
24. Minkälaisia haasteita näette sisäiselle raportoinnille IFRS 7 -standardin näkökulmasta, joka vaatii esitettyjen tilinpäätöstietojen perustuvan suurelta osin johdolle tuotettuihin raporteihin?

Rahoitusinstrumenttien riskit ja riskienhallinta

25. Luuletteko, että IFRS 7 -standardi tulee muuttamaan yrityksenne suhtautumista rahoitusinstrumenteista johtuviin riskeihin?
26. Luuletteko, että standardilla tulee olemaan vaikutuksia yrityksenne rahoitusinstrumenttien riskienhallintaan?
27. Mitä mieltä olette siitä, että rahoitusinstrumenttien riskeille altistuminen ja näiden riskienhallinta tulee esittää tilinpäätöksessä johdon näkemysten mukaisesti?

28. Tuoko tämä teidän mielestänne liian subjektiivisen kuvan yritysten rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja niiden hallinnasta?

Liitetiedot

29. Näettekö, että standardilla tavoiteltu läpinäkyvyys rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja riskienhallinnasta tulee vaikuttamaan yrityksen yrityskuvaan?
30. Mitä mieltä olette siitä, että uudistettu standardi lisää selvästi yritysten velvoitteita ilmoittaa rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja riskienhallinnasta liitetietoja?
31. Pelkäätkö, että luovutatte lisääntyneiden liitetietovaatimusten myötä salaista liiketoiminnalle olennaista tietoa?
32. Mitä vaikutuksia luulette olevan tiukoilla liitetietovaatimuksilla rahoitusinstrumentteihin eli kun joudutaan esittämään mm. likviditeetti- ja markkinariskien taustalla olevat olettamukset?
33. Tuleeko mielestänne standardiin siirtyminen lisäämään tilinpäätöksen käyttäjien tietoa, rahoitusinstrumentteihin liittyvistä riskeistä ja riskienhallinnasta, arviota yrityksenne taloudellisesta asemasta ja tuloksellisuudesta?